

HVOR GÅR PENGENE?

Bistand, gjeld, skatt og klimafinansiering:

Strukturelle hindringer for utvikling,
og hvordan vi kan fikse det

KIRKENS NØDHJELP

actalliance

Rapporten er skrevet av ansatte i Avdeling for kommunikasjon og politikk i Kirkens Nødhjelp.

ANSVARLIG REDAKTØR: Aksel Jakobsen

UTGIVELSEÅR: 2024

FORSIDEFOTO: Bildet er tatt i Tigray, som lenge har vært preget av krig og konflikt, i tillegg til tørke. Klimasmarte landbruks-prosjekter som på bildet, er mulig fordi Kirkens Nødhjelp har vært til stede sammen med våre partnere over lang tid. **FOTO:** Håvard Bjelland / Kirkens Nødhjelp.

TAKK TIL: Debt Justice Network Norway for ideen til å skrive rapporten. Tax Justice Norge for gjennomlesning av relevante deler. Og takk til nettverket av de seks store humanitære organisasjonene for faglige diskusjoner og innspill.

LAYOUT: Martin Berge / Kirkens Nødhjelp

FORORD: FORANDRE VERDEN FOR Å REDDE LIV	4
INNLEDNING	5
BISTAND, KLIMAFINANSIERING, GJELD OG SKATT	7
1 Bistand: Bistanden vannes ut og står i fare for å miste effekt.....	7
Egeninteresser får en stadig større plass i internasjonal bistand	8
Verdens fattigste får en stadig mindre andel av norsk bistand	8
Norge gir nest mest i bistand til seg selv	9
2 Klimafinansiering: Klimafinansieringen er ikke behovsbasert og rettferdig.....	10
Finansieringsforpliktelsene overholdes ikke.....	14
Norges rettferdige klimaansvar.....	14
Norge har for lave klimaambisjoner.....	14
Norge må bidra til å vri egne og globale finansieringsstrømmer.....	14
Det nye internasjonale klimafinansieringsmålet	16
3 Gjeld: Verden er inne i tidenes verste gjeldskrise	17
Gjeldskrisen truer oppnåelse av bærekraftsmålene.....	17
Høy gjeld fører til mindre penger til grunnleggende offentlige tjenester og klimatiltak	18
4 Skatt: Det foregår et globalt skatteran.....	20
Verden mister milliarder	20
Skatteinntekter går tapt på ulike måter: Forskjellen på lovlig, ulovlig og i gråsonen	21
Den globale økonomien skaper utfordringer for statenes skattesystemer.....	22
FN har startet arbeidet for en skattekonvensjon	22
BISTAND, KLIMAFINANSIERING, GJELD OG SKATT:	
HVORDAN DE FIRE PENGESTRØMMENE HENGER SAMMEN	24
Bistand og klimafinansiering: Klimafinansiering spiser seg inn i bistandsbudsjettene	24
Gjeld og klimafinansiering: Å låne for å sikre klimafinansiering øker gjeldskrisen	26
Skatt og gjeld: Økte skatteinntekter kan gjøre land mindre avhengige av lån, men inntektene kan også spises opp av gjeldskrisen.....	27
Skatt og klimafinansiering: Skatt gir et mulighetsrom for nytenkning om klimafinansiering.....	28
Private investeringer: Er privat sektor en hvilepute?.....	31
KONKLUSJON OG RÅD: HVA BETYR DETTE FOR NORSK POLITIKK?.....	33
Hindre utvanning av bistanden:	33
Sikre behovsbasert og rettferdig klimafinansiering:.....	34
Stanse gjeldskrisen:.....	35
Stoppe skattetriksing og sikre viktige inntekter for fattige land:.....	35

FORANDRE VERDEN FOR Å REDDE LIV

I 2030 anslås det at 120 millioner flere mennesker enn før pandemien og krigen i Ukraina vil være underernært.¹ Verden opplever stadig flere komplekse og langvarige kriser, på toppen av et humanitært system som allerede er under stort press. Demokrati, menneskerettigheter og det sivile samfunn undergraves i stadig flere land. Samtidig fortsetter klimagassutslippene å øke og naturkatastrofene rammer oftere og hardere.

Verden er milevis unna å nå målet om å utrydde ekstrem fattigdom innen 2030. I årene framover vil en økende andel fattige bo i lavinntektsland med politisk ustabilitet og høy sårbarhet for økonomiske sjokk og klimaendringer.²

Fattigdom er urettferdighet. Det er nok rent vann og mat til alle, men spillereglene gjør de rikeste rikere og de fattigste fattigere. Da er det vårt ansvar å stå opp og endre dette.

Denne rapporten handler om penger. Den handler om pengestrømmer som kan bidra til utvikling og velferd i fattige land, og om strukturene som hindrer at dette skjer. Fattige land sliter med tidenes største gjeldskrise og mister store summer fordi skatteinntekter lures unna. Dette skjer samtidig som bistanden brukes til stadig nye formål, på bekostning av fattigdomsbekjempelse. På toppen av det hele truer klimakrisen og rike land gir ikke nok penger til klimatiltak.

Ingenting av dette er naturlover. Det er mulig å gjøre noe med det. Det vil koste penger. Men mest av alt vil det kreve politisk handlekraft.

Dagfinn Høybråten
generalsekretær i
Kirkens Nødhjelp

INNLEDNING

Verden står overfor mange utfordringer som vil kreve store penger de neste årene: Det grønne skiftet, klimatilpasninger, fattigdomsbekjempelse, humanitær nødhjelp og oppbygning etter krig og konflikt. I 2025 er det fem år til FNs bærekraftsmål og Parisavtalen skal være innfridd, men disse er vi langt unna å nå. Det finnes nok penger i verden, spørsmålet er om det finnes nok politisk vilje.

På tross av enorme behov for utviklingsfinansiering i fattige land, brukes en stadig større andel av budsjettene på gjeldsnedbetaling, og store summer forsvinner på grunn av skattetriksing. Bistanden tillegges stadig nye formål og utvannes, og står derfor i fare for å miste effekt. Behovene for klimafinansiering er stort, tiden er i ferd med å renne ut. Dagens bidrag strekker ikke til. Gapet mellom behov og finansiering vokser, og det trengs store satsninger og strukturelle grep for å tette det.

Den uavhengige ekspertgruppen som ble nedsatt av India som presidentskap i G20, sier at omtrent halvparten av utviklingsland som kan motta bistand, har lavere inntekter i dag enn før pandemien. I 2023 forsvant mer penger ut av utviklingsland enn det som kom inn fra blant annet bistand og investeringer fra utviklingsbanker. Dette skyldtes blant annet gjeldsbetjening, høye renter og inflasjon.³ Både private og offentlige pengestrømmer fløt ut, heller enn inn, i utviklingsland.

Som et av verdens rikeste land har Norge et moralsk ansvar og større muligheter til å påvirke denne utviklingen enn mange andre land. Som et oljeproduserende land har Norge også et historisk ansvar for klimakrisen. Med kraftig økning av inntekter fra olje og gass som følge av krigen i Ukraina, forsterkes dette ansvaret ytterligere. Et høyt nivå på bistanden gjennom mange år har gitt Norge et verdifullt nettverk internasjonalt, betydelig innflytelse og et godt omdømme. Det har også hjulpet norske interesser internasjonalt. Norge er avhengig av politisk stabilitet, forebygging og

håndtering av globale utfordringer og kriser.

I denne rapporten ser Kirkens Nødhjelp nærmere på fire pengestrømmer: Bistand, klimafinansiering, gjeldsnedbetaling og penger som går tapt i skattetriksing.

Dette er fire pengestrømmer som:

- Fører store penger inn og ut av fattige og rike land
- Er tett sammenvevd, og påvirker effekten av hverandre, både positivt og negativt
- Sammen kan gi store muligheter for økonomisk utvikling og velferd i fattige land, men som alle påvirkes av strukturelle hindre
- Gir Norge store muligheter og bør representere viktige satsingsområder for Norges globale utviklingsarbeid

Dette er noen av spørsmålene rapporten ser nærmere på:

- Hvilke strukturer hindrer at pengestrømmene bistand, klimafinansiering, skattetriksing og gjeldsnedbetaling bidrar til økonomisk utvikling og velferd i fattige land?
- Hvordan virker disse pengestrømmene inn på hverandre? Og hvilken rolle spiller og kan private investeringer spille?

Dette er spørsmål som leder fram til konklusjonen med råd til norske beslutningstakere:

- Hvordan kan vi endre disse strukturene slik at fattige land får beholde mest mulig av sine inntekter?
- Hva kan gjøres for å hindre at rike land vanner ut bistanden og fjerner seg fra formålet om å bekjempe fattigdom?
- Hvordan kan verden mobilisere nok penger til grønn omstilling og håndteringen av klimakrisen?

Utlevering av utstyr til internt fordrevne utenfor Nyala, Darfur, Sudan i 2021. Konflikter og angrep på landsbyen deres tvang dem til å flykte til dette området, der de mottok tepper, vannkanner og pledd fra Kirkens Nødhjelp. **FOTO:** Håvard Bjelland / Kirkens Nødhjelp.

I rapporten *Vesten mot resten? Norsk politikk i en polarisert verden* peker Kirkens Nødhjelp på hvordan økende polarisering i verden fører til splittelse og mangel på tillit mellom "Vesten og resten".⁴

Rike lands håndtering av bistand, klimafinansiering, gjeld og skatt forsterker denne polariseringstrenden. Når vestlige lands egeninteresser får en større plass i deres bistandsbudsjetter på bekostning av fattigdomsreducerende tiltak, bidrar det til mistillit. At rike og oljeproduserende land som Norge ikke lever opp til sine klimaforpliktelser, bygger også opp under mistillit. Det samme gjør en voksende gjeldskrise i fattige land og rike lands manglende vilje til å forhandle om globale skatteregler i FN.

Samtidig har både rike og fattige land en felles interesse i å løse disse utfordringene. Både fattige og rike land rammes av skattetriksing og klimaendringene, og har en felles interesse i å finne gode, globale og bærekraftige løsninger. Alle har en felles interesse i en mer fredelig og rettferdig verden, hvor internasjonale prinsipper respekteres. Når det gjelder gjeld har kreditorer en interesse av å få tilbake pengene de har lånt ut, men ingen har interesse av en u håndterlig gjeldskrise som det blir umulig for fattige land å komme seg ut av.

Rike lands egeninteresser har i et historisk perspektiv vært drivere for flere av utfordringene og strukturene, gjennom blant annet kolonialisme, utbytting og klimaødeleggelser. Samtidig er det de fattige landene som ofte rammes hardest av konsekvensene.

Ingen av de fire pengestrømmene kan alene tette gapet mellom behov og ressurser. Men sammen gir de store muligheter for økonomisk utvikling og velferd i fattige land dersom Norge og verden tar riktige grep.

BISTAND, KLIMAFINANSIERING, GJELD OG SKATT

1 Bistand: Bistanden vannes ut og står i fare for å miste effekt

Hvor går bistandspengene?

Bistandspenger fra rike land samlet:

- Bistandspenger som ble brukt til flyktingutgifter i giverland har økt med 203 prosent de siste årene.⁵
- De siste årene har mer av den samlede bistanden fra rike land gått til flyktingutgifter i høyinntektsland enn til nødhjelp i utviklingsland.⁶
- Den samlede bistanden fra rike land til Ukraina overgår nå den samlede bistanden til Afrika sør for Sahara.⁷

Bistandspenger fra Norge:

- Norge er den nest største mottakeren av norsk bistand. I 2023 utgjorde flyktingutgifter 7,7 prosent av total norsk bistand. Nesten alt ble brukt på flyktingutgifter i Norge, resten ble brukt i andre europeiske høyinntektsland.⁸
- Europa er den største mottakeren av norsk nødhjelp, og de siste årene har Ukraina vært det klart største mottakerlandet.⁹
- Andelen bistand til Afrika sør for Sahara, hvor flest fattige bor, synker.¹⁰
- På grunn av en ettårig ekstrabevilgning i 2023 ble bistandsnivået til afrikanske land og andre fattige land opprettholdt.¹¹ Denne bevilgningen ble imidlertid ikke videreført i 2024. I budsjettenigheten om revidert nasjonalbudsjett for 2024 ble det i tillegg gjort ytterligere kutt til de fattigste landene.¹²

Bistand spiller en viktig rolle i å bekjempe fattigdom hos de mest sårbare gruppene, i de fattigste landene. Her kan hver krone oppnå store resultater for mottakerne. At ingen skal utelates, og at de mest sårbare skal prioriteres i utviklingsinnsatsen, er et av hovedprinsippene i bærekraftsmålene.¹³ Dette er et formål hvor bistand kan ha en særlig viktig effekt sammenlignet med andre pengestrømmer. I tillegg til å bidra til økonomisk vekst og velferd i fattige land i seg selv, kan bistanden også ha en viktig katalytisk effekt for andre finansieringsstrømmer.

Det har aldri blitt gitt så mye i kroner og øre til bistand som i 2023.¹⁴ Økte bistandsstrømmer til Ukraina og til

humanitær bistand som følge av flere større kriser og konflikter, står for størsteparten av denne økningen.¹⁵ Bak bistandstallene ser vi derimot noen urovekkende trender. **De fattigste landene får en stadig mindre andel av bistanden. Bistand som går direkte til fattige land har gått ned.**¹⁶

Bare noen få rike land når bistandsnivået på 0,7 prosent av bruttonasjonalinntekt (BNI), som verdenssamfunnet har satt seg mål om.¹⁷ I 2023 nådde kun fem land dette målet, blant dem Norge. For andre året på rad lå bistanden på kun 0,37 prosent av givernes samlede BNI.¹⁸

Egeninteresser får en stadig større plass i internasjonal bistand

Rekordhøy bistand i penger til tross: Dersom vi trekker fra støtten til Ukraina, flyktningutgifter i giverland og gjenværende COVID-19-relaterte bistandsutgifter, har bistanden gått ned.¹⁹ Dette bidrar til å forskyve bistanden vekk fra det opprinnelige målet om å oppnå økonomisk utvikling og velferd i utviklingsland²⁰, til formål der giverland i større grad har en egeninteresse.

En stadig større del av bistandsmidlene går nå til å finansiere håndteringen av globale utfordringer, for å sikre såkalte fellesgoder, som ofte har like stor positiv effekt for giverne som mottakerne. I møte med flere globale utfordringer er det både i rike og fattige lands egeninteresse å håndtere dem. Samtidig er det i stor grad fattige land som har minst skyld i årsakene og som rammes hardest av for eksempel klimaendringene.²¹ Spørsmålet er hvem og hvordan vi globalt skal betale for det som gagnar oss alle, som rene hav, pandemiberedskap, en del miljøtiltak og utslippsreduksjoner.

Ifølge en gjennomgang utført av Norad er Norge det OECD-landet som vier mest av sin bistand til globale fellesgoder, med varierende effekt på økonomisk utvikling og velferd i fattige land²². I 2022 gikk 22 prosent av norsk bistand til dette, tilsvarende 0,19 prosent av BNI, hvorav minst halvparten gikk til klima og miljøtiltak.²³ Ti prosent gikk til globale fellesgoder med lav utviklingsrelevans, noe som blant annet inkluderer flyktningutgifter i Norge²⁴. Norges internasjonale solidaritet med verdens flyktninger bør stå fast, men dette er utgifter brukt i Norge som ikke kan tas fra verdens fattigste gjennom bistandsbudsjettet. Bistandsmidler som gikk til flyktningutgifter i giverland økte med 203 prosent fra 2019 til 2023²⁵, og har gjort at store bistandsbeløp aldri har forlatt giverlandene. I 2023 utgjorde dette 13,8 prosent av den totale bistanden.²⁶ **Både i 2022 og i 2023 gikk mer av den samlede bistanden fra rike land til flyktningutgifter i høyinntekstland enn til nødhjelp i utviklingsland.**²⁷

Samtidig med disse trendene har støtten til de minst utviklede landene ligget relativt flatt i perioden 2019–2023.²⁸ Deres andel av totalen går dermed ned. Den globale bistanden til Ukraina gjør landet i 2023 til det største mottakerlandet i historien.²⁹ **Den internasjonale bistanden til Ukraina overgår nå den samlede bistanden til Afrika sør for Sahara.**³⁰

Den globale bistanden til Ukraina gjør landet i 2023 til det største mottakerlandet i historien.

Summen av alle disse målforskyvningene endrer bistanden tematisk, men også geografisk bort fra de fattigste landene. Bistand til de fattigste landene er lav, samtidig som stadig nye lag med mål og tiltak legges inn i internasjonal og norsk bistand. **Poenget er ikke å sette ulike formål opp imot hverandre, men å anerkjenne at forpliktelsene våre langt overgår det et bistandsbudsjett klarer å løse alene.**

Sending-utvalget³¹ foreslår å ta i bruk «utredningsinstruksen» som finnes i norsk forvaltning for øvrig, også i bistanden³². Begrunnelsen for dette er å unngå målforskyvning og sikre at bistanden har god effekt. Dette vil kreve at man må svare på en rekke spørsmål før store investeringsbeslutninger tas. Slike vurderinger gjøres allerede. Sending-utvalget mener det kan bidra til å systematisere prosessen, og at det vil kreve at det settes tydeligere mål for norsk bistand.³³

Verdens fattigste får en stadig mindre andel av norsk bistand

Norge har lenge vært et av landene som til en viss grad bremser disse trendene.

Likevel bekrefter Norge den internasjonale trenden. Endringen i formål og geografi er også synlig i de norske tallene, og utfordrer fortellingen om rekordstore norske bistandsbudsjetter.

De siste årene har Europa vært den største mottakeren av norsk nødhjelp, og i 2022 og 2023 var Ukraina det klart største mottakerlandet av norsk bistand.³⁴ De

fattige landenes andel av den landfordelte bistanden sank fra 44 prosent til 40 prosent fra 2022 til 2023. Til tross for økning i kroner og øre til Afrika sør for Sahara, har andelen av totalen sunket fra årene før 2022.³⁵ I stortingsmeldingen om Nansen-programmet for Ukraina³⁶ tar regjeringen selv opp en bekymring for at endringen av norsk og vestlige lands bistand mot Europa og bort fra land i sør kan forsterke oppfatningen av at vestlige giverland ikke vier like stor oppmerksomhet til behov i sør.³⁷ Dette er en bekymring Kirkens Nødhjelp deler.

I motsetning til internasjonal bistand samlet, er norsk bistand til Afrika sør for Sahara fortsatt noe høyere enn til Europa. Dette må ses i sammenheng med den ettårige ekstrabevilgningen i 2023 til land i sør som er særlig rammet av krigens ringvirkninger, som en del av Nansen-programmet til Ukraina.³⁸ Tall fra Norad for 2023 viser at den ettårige bevilgningen bidro til å styrke nødhjelpspostene, opprettholde høye bistandsnivåer til Afrika sør for Sahara, øke midlene til klimatilpasning og betydelig øke støtten til landbruk, fiskeri og matsikkerhet. Tas den ekstraordinære sør-bevilgningen bort, er økningen til de to sistnevnte moderat, og det er sør-midlene som står for opprettholdelsen av et høyt nivå på midlene til Afrika.³⁹

I 2024 ble ikke denne bevilgningen videreført⁴⁰, og i budsjettenigheten om revidert nasjonalbudsjett for 2024 ble det gjort videre kutt til de fattigste landene til fordel for økte flyktningutgifter i Norge og den humanitære katastrofen i Gaza.⁴¹ **Verdens fattigste får dermed en stadig mindre andel av norsk og internasjonal bistand.** Kampen mot ekstrem fattigdom må vinnes i Afrika sør for Sahara, som nå huser rundt 60 prosent av verdens ekstremt fattige.⁴² Kirkens Nødhjelp frykter derfor en tydeligere målforskyvning, vekk fra Afrika sør for Sahara, hvor de fleste ekstremt fattige bor, i 2024.

Norge gir nest mest i bistand til seg selv
Norge er den nest største mottakeren av norsk bistand. At flyktningutgifter i Norge tas fra bistandsbudsjettet, betyr færre kroner til de fattigste. De siste årene har

flyktningutgifter tatt fra bistandsbudsjettene ligget svært høyt på grunn av flyktninger fra Ukraina. I 2023 utgjorde dette 7,7 prosent av den norske bistanden – 4,5 milliarder kroner i 2023 og 5 milliarder i 2022⁴³. I 2024 opprettholder Norge et høyt nivå på flyktningutgifter som tas fra bistandsbudsjettet, som resulterer i mindre bevilgninger til Afrika, matsikkerhet, helse og utdanning.⁴⁴ Dette kan svekke integriteten til bistanden, og går på bekostning av bistand til fattige land.

Habiba Adam graver frem drikkevann fra en tørr elv i Darfur, Sudan. **FOTO:** Håvard Bjelland / Kirkens Nødhjelp.

2 Klimafinansiering: Klimafinansieringen er ikke behovsbasert og rettferdig

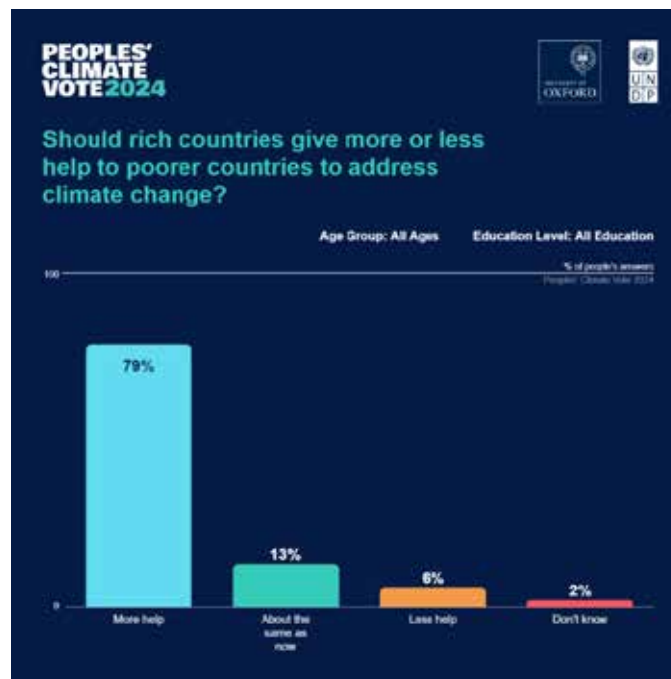
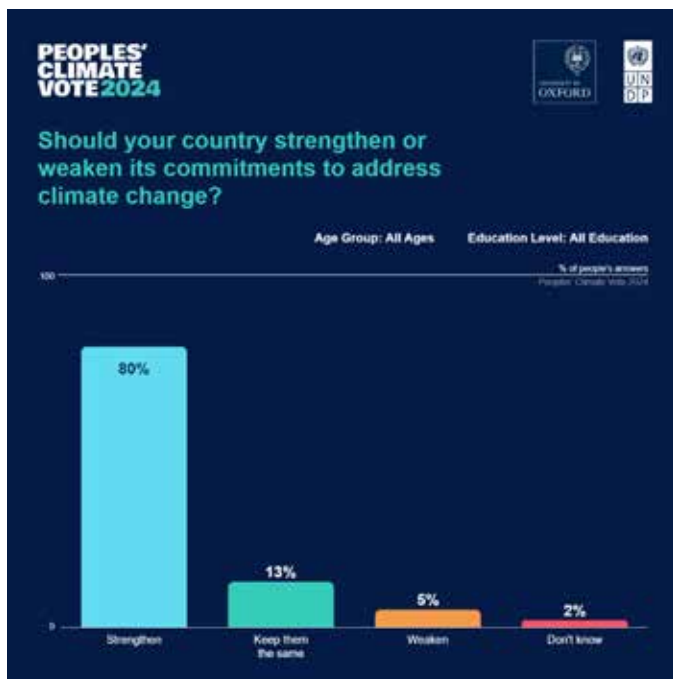
Hvordan står det til med internasjonal klimafinansiering?

Innen 2030 er det behov for minst USD 1000 milliarder årlig til klimafinansiering i utviklingsland utenom Kina⁴⁵ i tillegg til det landene kan betale selv. Det vil bety en tidobling av ambisjonene verden har i dag.

- Lavinntektsland er 4,4 ganger mer utsatt for klimaendringene enn rikere land.⁴⁶
- Klimafinansieringen spiser seg inn i verdens bistandsbudsjetter på bekostning av andre utviklingshensyn. Klimarelatert finansiering utgjør opptil en tredjedel av bistandsbudsjettene.⁴⁷
- Bare en fjerdedel av rapportert offentlig klimafinansiering er gavebasert, mens resten hovedsakelig består av lån. Over halvparten av klimafinansieringen som gis til de fattigste landene, er i form av lån.⁴⁸
- Kostnadene av klimaskader er estimert til USD 38 000 milliarder hvert år innen 2050 om vi ikke trapper opp klimainnsatsen betydelig.⁴⁹

Norge tar ikke sitt rettferdige klimaansvar:

- Norges rettferdige klimaansvar ligger på et sted mellom 65 og 74 milliarder kroner årlig.⁵⁰
- Norge lovet i 2021 å doble sitt klimafinansieringsbidrag, fra 7 til 14 mrd. Som en del av dette skulle støtten til klimatilpasning tredobles.⁵¹
- Regjeringen kunngjorde i 2022 at doblingen var nådd. Størstedelen av doblingen er anslått å bli dekket av privat kapital gjennom klimainvesteringsfondet, og utgjør i liten grad økte bevilgninger.⁵²

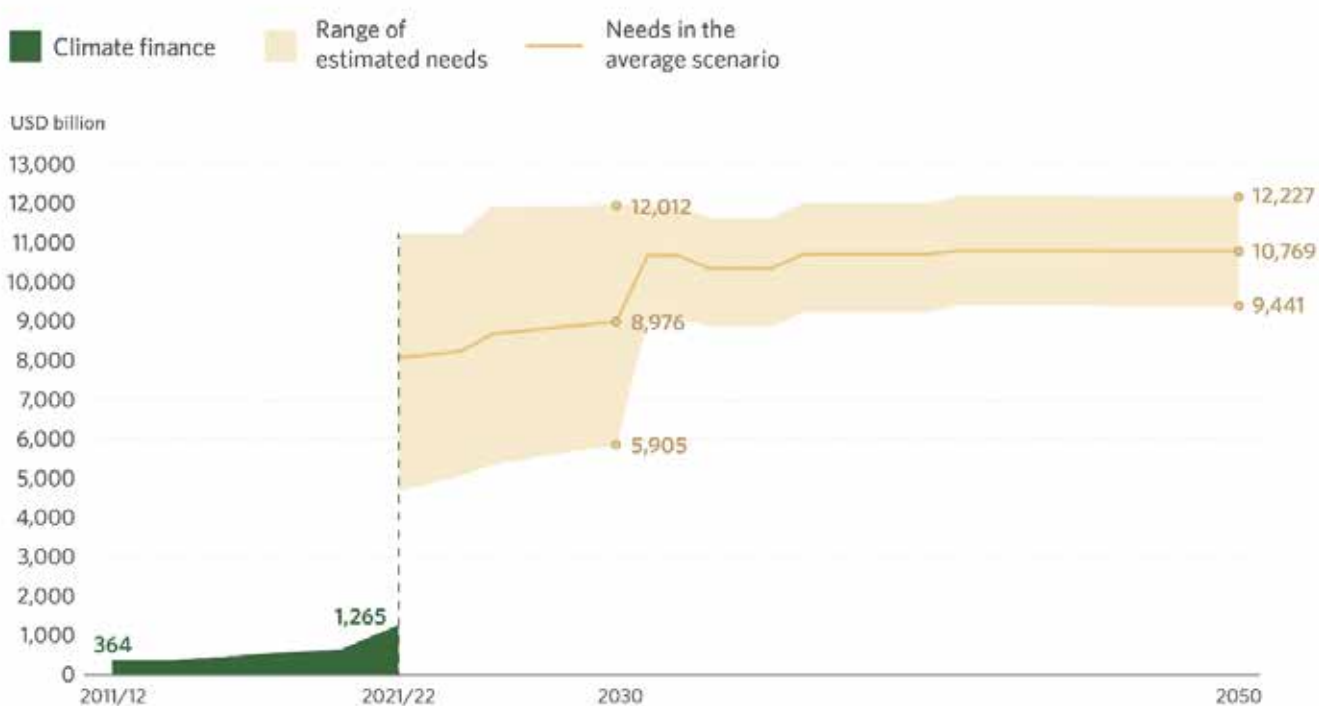
Disse grafene er hentet fra resultatene av spørreundersøkelsen Peoples' Climate Vote 2024, som er et årlig samarbeidsprosjekt mellom FNs utviklingsorganisasjon UNDP og Oxford universitet. Av over 75,000 respondenter i 77 land, mener fire av fem at sitt land bør innføre strengere klimapolitikk, og at rike land bør gi mer klimafinansiering til fattigere land. Kilde: peoplesclimate.vote

Parisavtalens mål om å holde den globale oppvarmingen på under 1,5 grader, blir stadig vanskeligere å nå. Om vi skal nå det avgjørende 1,5 graders målet, har verden bare 4,5 år igjen med utslipp.⁵³

People's Climate Vote 2024, en meningsmåling med over 75,000 respondenter fra 77 land, viser at fire av fem ønsker strengere klimapolitikk. Omtrent like mange ønsker at rike land skal gi mer i klimafinansiering til utviklingsland.⁵⁴

I fattige land er det mangel på penger og investeringer til å dekke behovene for utslippskutt, klimatilpasning og utgifter knyttet til tap og skader fra allerede eksisterende klimakatastrofer. Uten tilgang til stabil finansiering i mange år fremover vil verden ikke klare å nå klimamålene. Jo lengre vi venter, desto høyere blir kostnadene – både for klimaet og for omstillingen.⁵⁵

Figure ES3: Global tracked climate finance and average estimated annual needs through 2050

Source: Climate Policy Initiative

Climate Policy Initiative har estimert det totale behovet for klimafinansiering fram mot 2050, i alle land og fra alle finansieringskilder.⁵⁶ Gapet mellom dagens finansiering og behovet for finansiering er enormt, og må tettes så fort som mulig. Kilde: <https://www.climatepolicyinitiative.org/publication/global-landscape-of-climate-finance-2023/>

Spørsmålet om hvem som skal ta regningen er et rettferdighetsspørsmål. Verdens fattigste land har stått for færrest klimagassutslipp, men er likevel 4,4 ganger mer utsatte for klimaendringene enn rikere land.⁵⁷

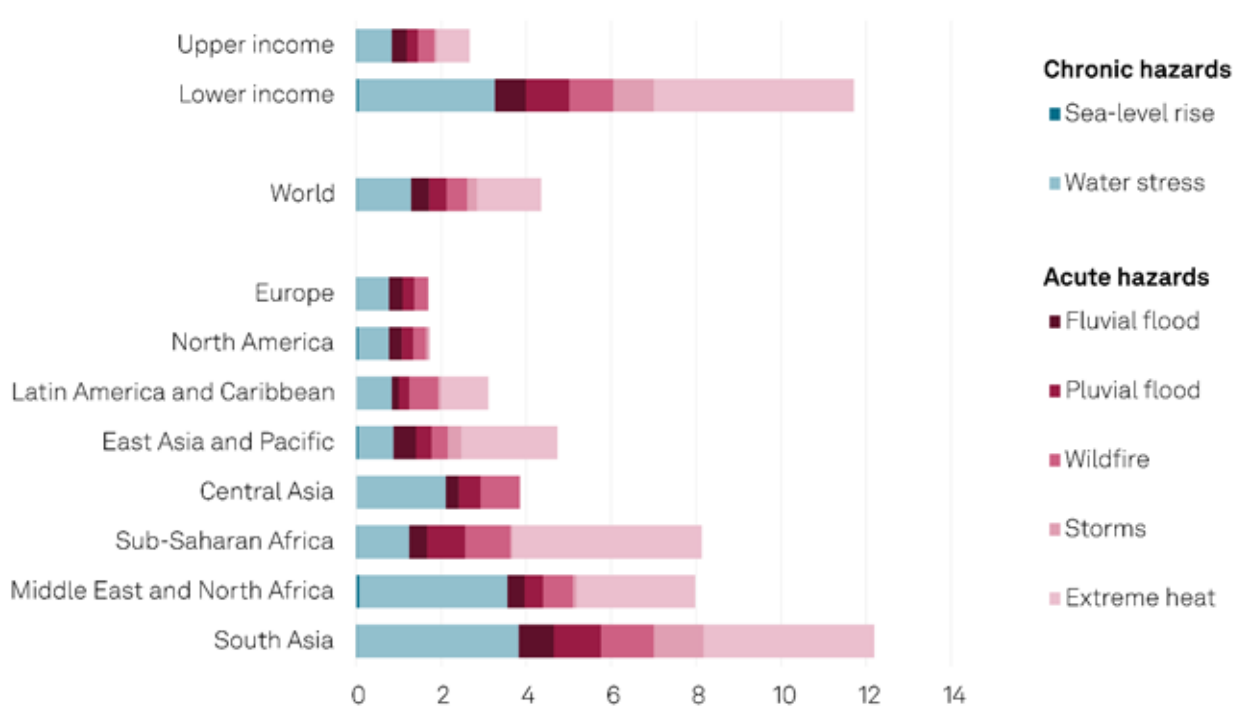
Kirkens Nødhjelp forstår rettferdig klimaansvar som at hvert land må respondere på klimakrisen basert på landets historiske utslipp og økonomiske kapasitet. Norge scorer høyt på begge, hvilket gir oss et stort ansvar for å kutte egne utslipp raskt, lede an i den globale omstillingen vekk fra fossil energi, samt å bidra med betydelige summer til internasjonal kli-

mafinansiering.⁵⁸

I fremvoksende økonomier og utviklingsland (utenom Kina) er det anslått et behov på omtrent USD 1000 milliarder årlig i internasjonal støtte til klimafinansiering.⁵⁹ Dette vil innebære en tidobling av ambisjonene for klimafinansiering til fattige land, sammenlignet med i dag.⁶⁰

Lower-income countries are 4.4x more exposed to climate risks than their wealthier peers

Annual GDP at risk by 2050 by climate hazard and region, under a slow transition scenario (SSP3-7.0) absent adaptation (%)

Note: Upper income = Upper middle and high income; Lower income = Low and lower middle income, based on World Bank data. GDP at risk represents the share of GDP that could be lost annually due to high exposure to physical climate risks, in the absence of adaptation to climate risk, without accounting for changes in the economic geography and structure and assuming all hazards occur every year. SSP3-7.0--Moderate-to-high emissions scenario. Sources: S&P Global Ratings, S&P Global Sustainable1 (2023).

S&P Global
Ratings

Kilde: <https://www.spglobal.com/ratings/en/research-insights/special-reports/climate-finance>

Finansieringsforpliktelsene overholdes ikke

Klimafinansiering spiller en helt avgjørende rolle for å oppnå målene i Parisavtalen, som legger klare forpliktelser på rike land til å bistå utviklingsland med klimafinansiering. Det er også tydelig i avtalen at land skal bidra ut ifra deres ulike økonomiske forutsetninger.⁶¹

I 2022 nådde rike land, to år på etterskudd, sin forpliktelse om å skaffe USD 100 milliarder i klimafinansiering til utviklingsland.⁶² Dette målet ble satt i 2009, og er utdatert etter alt vi nå vet om klimaendringene og dagens behov for finansiering. Store deler av disse pengesummene ble gitt som lån⁶³, og bare litt over 25 milliarder av de 115,9 milliardene var gavebaserte midler.⁶⁴ Vi står i fare for at lån til klimafinansiering legger ytterligere press på en voksende gjeldskrise.

På toppen av enorme behov, og at rike land ikke innfrir sine finansieringsforpliktelser, spiser klimafinansieringen seg inn i verdens bistandsbudsjetter på bekostning av andre utviklingshensyn. Klimarelatert finansiering utgjør opptil en tredjedel av bistandsbudsjettene.⁶⁵ Dette til tross for landenes forpliktelser til nettopp å ikke la klimafinansiering gå på bekostning av støtte til fattigdomsreduksjon i utviklingsland.⁶⁶

Norges rettferdige klimaansvar

Norges rikdom kommer blant annet fra fossil energi som har forårsaket klimaendringene. Stockholm Environment Institute (SEI) har på oppdrag fra Kirkens Nødhjelp (2018) regnet på hva Norges rettferdige klimaansvar er. Instituttet anslår at Norge må bidra med 65 milliarder kroner per år hele dette tiåret til utslippskutt og klimatilpasning i fattige land. Beregningen ble gjort før landene ble enige om finansiering til tap og skade i klimaforhandlingene. Bruker man samme metode for å regne på Norges ansvar av de nevnte USD 1000 milliardene som det nå anslås at trengs, er Norges andel av dette et sted mellom 65 og 74 milliarder kroner.⁶⁷

Norge har for lave klimaambisjoner

I 2021 lovet Norge å doble sitt klimafinansieringsbidrag, fra 7 til 14 milliarder kroner, innen 2026. Som en del av dette skulle støtten til klimatilpasning tredobles.⁶⁸ Regjeringen kunngjorde at de nådde doblingen allerede i 2022, fire år før tiden⁶⁹. Samtidig gjenstår tredoblingen til klimatilpasning. Størstedelen av doblingen er fra mobilisert privat kapital gjennom klimainvesteringsfondet, og utgjør i liten grad økte bevilgninger.⁷⁰ Anslag av mobilisert kapital er også omtrentlig, uforutsigbart, og kan svinge fra år til år.

Mobilisering av privat kapital er viktig, men Norges ambisjonsnivå var i utgangspunktet altfor lavt.

De siste årene har det vært knyttet høye forventninger til mobiliseringen av privat kapital til utviklingsland, spesielt til klimatiltak. Å sette egne nasjonale og internasjonale målsettinger for mobilisering av privat kapital, separat fra målet om offentlig

klimafinansiering og annen utviklingsbistand⁷¹, er avgjørende for å sikre at det ene ikke skal være en hvilepute for det andre.⁷²

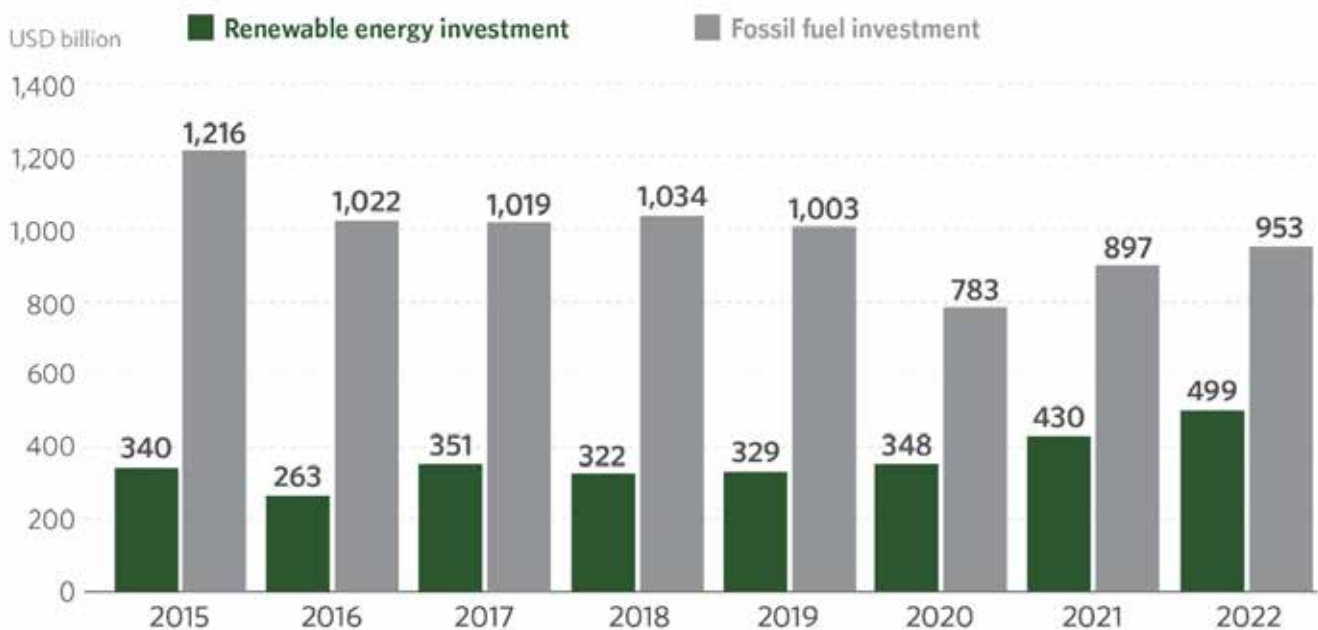
Norge må bidra til å vri egne og globale finansieringsstrømmer

På klimatoppmøtet COP28 i 2023 forpliktet verdens land seg til å omstille seg vekk fra fossil energi.⁷³ I dag er nye investeringer i fossil energi fortsatt høyere enn i fornybar energi.⁷⁴

Rapporten Civil Society Equity Review 2023 har regnet på hvordan verden på en rettferdig måte, med utgangspunkt i lands økonomiske kapasitet og andel av historiske klimagassutslipp, kan begrense fossilproduksjon innenfor det gjenværende globale karbonbudsjett (hvor mye klimagasser vi totalt kan ta oss råd til å slippe ut) for å nå Parisavtalens mål. De konkluderer med at Norge må stanse all produksjon av fossil energi innen begynnelsen av 2030-tallet, i tillegg til å kompensere fossilproduserende utviklingsland for tap av inntekter ved at de også må stanse

Å avvikle insentiver til fossilindustrien kan frigjøre statlige midler som bør flyttes til klimafinansiering.

Figure 11: Renewable energy vs. fossil fuel annual investment, 2015-2022

Source: Climate Policy Initiative

produksjonen tidlig. Norge må da betale 1,9 milliarder dollar årlig i kompensasjon til disse utviklingslandene, da vi har brukt opp en uforholdsmessig stor del av karbonbudsjettet.⁷⁵ Ønsker vi å fortsette fossilproduksjonen lenger enn til begynnelsen av 2030-tallet, må vi betale mer i kompensasjon til andre som må slutte enda tidligere. Dette kan kalles en slags global rettferdig omstillingsavgift, som må komme i tillegg til øvrig klimafinansiering og bistand.

Gjennom Parisavtalen har verdens land forpliktet seg til å avvikle fossile subsidier.⁷⁶ I 2022 ble fossil energi globalt sett subsidiert med omtrent USD 1 481 milliarder.⁷⁷ Rapporten *From fossil subsidies to international climate finance (2024)*⁷⁸ viser at også Norge har subsidiert petroleumsindustrien i flere år gjennom oljeskattepakken. Norge har tapt anslagsvis 68 milliarder skatte kroner på subsidien.⁷⁹ Som både Kom-

petansebehovsutvalget⁸⁰ og 2050-utvalget⁸¹ påpeker, vanskeliggjør særbehandlingen av oljeindustrien det grønne skiftet i Norge. Oljeskattepakken forsterker dette, ved å låse fast enda flere knappe ressurser i oljenæringen, som da ikke kan brukes i det grønne skiftet. Å avvikle insentiver til fossilindustrien kan frigjøre statlige midler som bør flyttes til klimafinansiering.

Norge må sørge for at våre offentlige pengestrømmer er i tråd med Parisavtalens mål. Det er positivt at vi har sluttet oss til Clean Energy Transition Partnership (CETP)⁸² og dermed forpliktet oss til å stanse offentlig finansiering av fossil energi i utlandet, blant annet gjennom eksportfinansiering og bistand. Det er likevel et stort behov for å strekke seg lengre enn dette. Den første kvartalsrapporten for 2024 fra statseide Equinor viser at bare 0,23 prosent av deres ener-

Pakistan er et av mange land i akutt gjeldskrise. Etter flommen i 2022 bidro Kirkens Nødhjelp med rent vann, gode sanitære løsninger, beskyttelse og nødvendig hjelp til livsopphold. **FOTO:** Håvard Bjelland / Kirkens Nødhjelp.

giproduksjon er fornybar.⁸³ Staten må legge et større press på selskapet for å omstille sine investeringer og energiproduksjon i tråd med klimamålene. Oljefondet har fortsatt investeringer til en verdi av 89 milliarder kroner i kull, hvorav nesten halvparten av disse selskapene har planer om å utvide kullvirksomheten sin.⁸⁴ I tråd med omstillingsmålet fra COP28, bør Oljefondet trekke sine investeringer ut av all fossil energiproduksjon. Fondet bør samtidig øke sine investeringer i fornybar energi, spesielt i utviklingsland. Videre bør Oljefondet drive aktivt eierskap i selskapene de har investert i, for å justere virksomheten sin i tråd med 1,5 graders målet.

Det nye internasjonale klimafinansieringsmålet

Under FNs klimaforhandlinger skal verden i 2024 bli enige om et nytt globalt klimafinansieringsmål. Verdens land jobber parallelt med å utarbeide nye nasjonale mål for utslippskutt, som skal meldes inn til FN tidlig i 2025. Det er liten tvil om at beslutningen om det nye klimafinansieringsmålet vil ha en påvirkning på utviklingslands ambisjoner. Finansiering er ikke bare viktig for finansieringens skyld, det vil påvirke

hele det globale klimapolitiske samarbeidet, og definere om land er villige til å strekke seg lengre for å kutte utslipp eller ikke.

Fattige lands tillit til rike land er allerede tynnslitt når det gjelder finansieringsspørsmålet. I tillegg til at rike land ikke nådde 100 milliardersmålet innen 2020 slik de hadde lovet, opplever utviklingsland at rike land heller ikke respekterer hensynet til at finansieringen til utslippskutt og tilpasning skal være balansert, slik det står i Parisavtalen. Under USD 30 milliarder i offentlig støtte går årlig til tilpasningsfinansiering.⁸⁵

Som et fossilproduserende land har Norge en høy klimagjeld til resten av verden. Å aktivt jobbe for et nytt forpliktende og ambisiøst klimafinansieringsmål er avgjørende. Det nye finansieringsmålet bør være tallfestet, behovsbasert og ha separate forpliktelser til både offentlige og private kilder. Det bør også inkludere egne delmål som sikrer en balanse mellom utslippskutt, tilpasning, og håndtering av tap og skader.⁸⁶ Målet bør, i tråd med utregningene på behov og historisk ansvar, være i tusen milliarder dollar-klassen.⁸⁷

3 Gjeld: Verden er inne i tidens verste gjeldskrise

Gjeldsbetjeningsbyrden for utviklingsland:⁸⁸

Gjeldsbetjeningsbyrden for utviklingsland viser hvor stor del av deres økonomiske ressurser som må brukes på å betale tilbake gjeld, og dette har betydelige konsekvenser for landenes utviklingsmuligheter og evne til å respondere på økonomiske utfordringer.

Globalt gjennomsnitt: 41,6 prosent av budsjettinntektene for 144 utviklingsland

Lavinntektsland (LICs): 52,6 prosent av budsjettinntektene

Lavere mellominntektsland (LMICs): 50,45 prosent av budsjettinntektene, med alle regioner over 30 prosent

I 2024 utgjør gjeldsbetjening i gjennomsnitt 42 prosent av budsjettinntektene (ekskudert tilskudd) for fremvoksende og utviklingsøkonomier, og 53 prosent for lavinntektsland.⁸⁹

Andel av BNP: 8,4 prosent for utviklingslandene

Gjeldsbetjeningsandel av inntekter: Når en stor andel av et lands inntekter går til å betjene gjeld, betyr det at det er mindre penger tilgjengelig for

andre viktige utgifter som helse, utdanning og infrastruktur.

Regionale forskjeller i gjeldsbetjeningsandel av inntekter⁹⁰:

Afrika sør for Sahara: 55 prosent

Asia: 42 prosent

Latin-Amerika og Karibia: 35 prosent

Midtøsten og Sentral-Asia: 29 prosent

Økte gjeldskostnader for utviklingsland⁹¹:

Generell økning: Utviklingsland har opplevd en betydelig økning i kostnadene knyttet til rentebetalinger på gjeld.

Offentlig og offentlig garantert gjeld: Rentebetalinger steg fra USD 99 milliarder i 2022 til USD 136 milliarder i 2023.

Kommersielle banker: Hentet ut ytterligere USD 42 milliarder i 2023.

Det internasjonale pengefondet (IMF) og multilaterale utviklingsbanker: Rentebetalinger og gebyrer økte med USD 20 milliarder i 2023, og nådde USD 37 milliarder.

Utviklingsland står i dag overfor tidens verste gjeldskrise. Statsgjeld er en av fire pengestrømmer som bidrar til å føre penger fra fattige til rike land og private kreditorer. Konsekvensene er alvorlige og fører til at gjeldsbetaling går på bekostning av utvikling i landene. I dag har 52 land alvorlige gjeldsproblemer, og mange av disse rammes også hardt av klimakrisen.⁹² De står derfor i en dobbel krise som vanskelig kan løses uten store strukturelle endringer.

Gjeldskrisen truer oppnåelse av bærekraftsmålene

Gjeldslette og reduserte lånekostnader for utviklingsland er avgjørende for å muliggjøre nødvendige investeringer i klimatilpasning og for å nå bærekraftsmålene.⁹³ I 2024 vil 33 utviklingsland bruke tolv ganger så mye på gjeldsnedbetaling som på klimatilpasning.⁹⁴ Nye tall fra Development Finance viser at utgiftene til gjeldsbetjening for 42 land som rapporterer klimautgifter i sine nasjonalt bestemte bidrag

(NDCs)⁹⁵ til FNs rammekonvensjon om klimaendringer (UNFCCC), er gjeldsbetjening 54 ganger høyere enn planlagte klimautgifter i gjennomsnitt, og dette tallet stiger til 65 ganger i Afrika.⁹⁶ Dette er alvorlig, særlig når behovet for tiltak er mer akutt enn noen gang.

Pakistan er et av landene som har høy gjeldsbyrde. Over halvparten av statens inntekter går til å betale utenlandske kreditorer.⁹⁷ Samtidig er landet svært sårbart for klimaendringer, og 33 millioner mennesker ble rammet av flom i 2022.⁹⁸

Det internasjonale pengefondets (IMF) nye prognoser for Afrika sør for Sahara viser at de neste fire årene vil lavinntektslandene ha et årlig finansieringsbehov på 70 milliarder kroner.⁹⁹ Høye lånekostnader er et stort problem, og landene bruker nå i gjennomsnitt tolv prosent av sine inntekter på å betale renter; mer enn dobbelt så mye som for ti år siden. I tillegg minker bistanden til regionen, noe som begrenser landenes evne til å håndtere fremtidige utfordringer som klimaendringer og politisk ustabilitet. Samtidig begrenser det økonomisk vekst.¹⁰⁰

De siste fem årenes kriser har forverret gjeldsproblemene ytterligere. Mange land har lånt for mye, spesielt i utenlandsk valuta, tilsvarende nesten 30 prosent av BNP i gjennomsnitt. Samtidig har rammebetingelsene for låneopptak og lånegiving endret seg. Det er viktig å påpeke at da mange av lånene ble utstedt vurderte bankene som ga lånene at risikoen var akseptabel og at det dermed var forsvarlig å gi lånene. I tillegg varierer det hvor mye gjeld et lavinntektsland kan håndtere sammenlignet med mellom- eller høyinntektsland. Lavinntektsland har ofte mindre kapasitet til å håndtere store mengder gjeld sammenlignet med mellom- eller høyinntektsland, som har sterkere økonomier og bedre ressurser til å betale tilbake lån. Oppsummert har dette ført utviklingslandene inn i en ond sirkel: Da de lokale valutaene svekket seg, økte gjeldskostnadene, og avkastningen på obligasjoner i amerikanske dollar ble opptil syv

prosentpoeng høyere enn vekstraten i økonomien¹⁰¹. Nye tall fra Verdensbanken viser at halvparten av utviklingsland med lav kredittvurdering vil være fattigere ved slutten av 2024 enn de var i 2019.¹⁰² Disse landenes økonomi ventes å vokse nesten et prosentpoeng saktere i 2024-2025 enn før pandemien.¹⁰³ 28 utviklingsøkonomier med de svakeste kredittvurderingene er fanget i en gjeldsfelle. Disse landene hadde en gjennomsnittlig gjeldsgrad på nesten 75 prosent av BNP ved utgangen av 2023.¹⁰⁴

Høy gjeld fører til mindre penger til grunnleggende offentlige tjenester og klimatiltak

Økende gjeld hindrer myndighetene i mange land i å levere grunnleggende offentlige tjenester og håndtere klimakrisen. Ifølge Debt Service Watch utgjør gjeldsbetjening, både innenlands og utenlands, nå en betydelig del av budsjettinntektene og utgiftene i det globale sør. I Afrika utgjør gjeldsbetalingene nå over 50 prosent av inntektene og 40 prosent av utgiftene, en økning fra nivåene før Highly Indebted Poor Countries-initiativet (HIPC) og Multilateral Debt

Relief Initiative (MDRI)¹⁰⁵. HIPC-initiativet ble lansert av Verdensbanken og IMF i 1996 for å hjelpe verdens fattigste og mest gjeldsrammede land. Programmet har som mål å gi omfattende gjeldslette til noen av verdens fattigste og mest gjeldstyngede land, slik at de kan fokusere på økonomisk utvikling og fattigdomsreduksjon.¹⁰⁶ Ressursene som nå brukes på gjeldsbetaling, kunne i stedet ha blitt brukt til viktige offentlige oppgaver som utdanning og helsetjenester. Systemfeilene i den globale finansielle strukturen undergraver regjeringers evne til å skaffe nødvendig finansiering for å oppnå bærekraftsmålene, menneskerettighetene og klimamålene. Dette har alvorlige og direkte konsekvenser for livet og rettighetene til mennesker over hele verden, skriver Eurodad i en rapport fra 2024.¹⁰⁷

Den voksende gjeldskrisen tydeliggjør behovet for forutsigbare regler som sikrer raske løsninger for land med høy gjeldsgrad og som forebygger fremtidige

kriser. En ny runde med gjeldslette er derfor nødvendig. Norge har i flere tiår vært en pådriver for ansvarlig internasjonal gjeldspolitik. Dette arbeidet bør fortsette, selv om Norge ikke lenger er en stor kreditor.

Norge bør fremme globale prinsipper for ansvarlig utlån og låneopptak, samt arbeide for internasjonale regler som forhindrer innkreving av ulovlig eller illegitim gjeld. For å sikre nødvendig åpenhet om låneopptak, bør det etableres et gjeldsregister. Videre oppfordrer vi Norge til å være en aktiv pådriver for gjeldslette gjennom en åpen, forutsigbar og effektiv prosess der alle kreditorer deltar. Det er avgjørende at klimafinansiering ikke bidrar til økt gjeld. For å unngå dette, må Norge sikre at klimafinansiering er adisjonell og gavebasert ¹⁰⁸.

Vi trenger en skattekonvensjon i FN. Dagens globale skattesystem er utdatert, og vi mangler et helhetlig internasjonalt regelverk som bekjemper smutthull og mangler som bidrar til kapitalflukt og skattetriksing. **FOTO:** Silje Ander / Kirkens Nødhjelp.

4 Skatt: Det foregår et globalt skatteran

Verdens land mister USD 480 milliarder årlig på grunn av skattetriksing.¹⁰⁹

Rike land taper den største summen: USD 433 milliarder – 9 prosent av offentlige helsebudsjetter.

Fattige land taper relativt sett mest: USD 47 milliarder – 49 prosent av offentlige helsebudsjetter.¹¹⁰

Verden mister milliarder

Handel på tvers av landegrensner, hemmelighold og skatteparadiser er brikker i et spill som gjør det mulig for de aller rikeste enkeltpersonene og multinasjonale selskaper å betale lite eller ingen skatt. Resulta-

tet er at hver enkelt stat får færre skatteinntekter, og mindre penger å bruke på alt fra utdanning og helse til klimafinansiering.

I følge Tax Justice Network taper verdens stater USD 480 milliarder hvert år på grunn av ulike former for skattetriksing.¹¹¹ De rikeste landene går glipp av det største beløpet (433 milliarder), men de fattige landene taper en større andel (47 milliarder) av sitt totale skattegrunnlag. Rike lands tap tilsvarer ni prosent av deres offentlige helsebudsjetter, mens for fattige land er tallet 49 prosent.¹¹²

Hvis det ikke gjøres mer for å stanse skattetriksing, vil verdenssamfunnet tape nesten USD 5000 milliarder de neste ti årene. Dette beløpet tilsvarer prislappen på verdens offentlige helseutgift-

er i ett år.¹¹³ Dette er bare toppen av et isfjell som vi ikke har oversikt over. ¹¹⁴Skatt bidrar til inntekter, omfordeling, omprising og demokrati. Skatt er penger som går fra det private til det offentlige uten direkte motytelser. Det er store variasjoner mellom land når det gjelder skattenivå. Eksempelvis lå gjennomsnittlig skattenivå for OECD-land på 34 prosent i 2021¹¹⁵, mens i mange utviklingsland er det langt lavere. 15 prosent regnes som nedre grense for hva som er nødvendig for økonomisk vekst og fattigdomsbekjempelse. ¹¹⁶Ettersom skatt er tett knyttet til en stats grunnleggende funksjoner, ligger kontroll over skattesystemet under hvert lands suverenitet. Hvor høye skattesatsene skal være, og hvordan skattene skal innrettes, er derfor nasjonale politiske spørsmål.

I tillegg til å være en viktig inntektskilde for stater, er skatt et virkemiddel for omfordeling.¹¹⁷ Bærekraftsmål nummer ti har som mål å redusere ulikhet i og mellom land. Et av delmålene (10.4) er at stater skal vedta politikk, særlig når det gjelder skatter og avgifter, lønn og sosialomsorg, med sikte på å oppnå en gradvis utjevning av forskjeller.¹¹⁸

Videre brukes skatt til å endre forbruk og investeringer i ønsket retning, også kalt omprising.¹¹⁹ Stater kan bruke skatter og avgifter til å gjøre forurensing og røyking dyrere, og miljøvennlige og helsefremmende varer og tjenester billigere.

Ikke minst har skatt en demokratisk funksjon – det fungerer som lim i den sosiale kontrakten mellom staten og innbyggerne. Når folk betaler skatt, forventer de noe tilbake fra staten, og det bidrar til et forpliktende forhold mellom myndighetene og befolkningen.¹²⁰

Siden skatt fyller disse viktige funksjonene for stater, samfunn og mennesker, får det alvorlige konsekvenser når skatt ikke blir betalt. Når multinasjonale selskaper og svært rike individer unngår å betale skatt, taper stater penger, ulikheten øker, konkurransesituasjonen mellom multinasjonale og nasjonale sel-

skaper blir ubalansert og kontrakten mellom staten og innbyggerne svekkes.

Skatteinntekter går tapt på ulike måter: Forskjellen på lovlig, ulovlig og i gråsonen

Dersom et selskap er lønnsomt, skal det i utgangspunktet betale skatt av overskuddet til staten der verdiskapningen fant sted. For selskaper som kun driver virksomhet i et land, er det enkelt å definere slik skatteplikt. For multinasjonale selskaper, der verdiskapning skjer i flere ledd og krysser landegrensener, er det derimot vanskeligere å definere hvor skatten skal betales. Lovlig skatteplanlegging er noe multinasjonale selskaper driver med for å oppnå størst økonomisk effektivitet i skattebetaling, hovedsakelig ved å unngå å betale skatt på samme overskudd flere steder. Det er innenfor lovens rammer og en legitim praksis.

Dette er bare toppen av et isfjell som vi ikke har oversikt over.

I en perfekt verden ville alle betalt den skatten de skulle – hverken mer eller mindre. Slik er det imidlertid ikke. Det er et stort problem at særlig multinasjonale selskaper og svært rike enkeltmennesker bruker avanserte metoder for å redusere sin skatteplikt så mye som mulig. Det skjer enten på gal side av loven, eller i form av aggressiv skatteplanlegging i gråsonen mellom det som er lovlig og ulovlig.

Skatteunndragelse er kriminelt, og det innebærer at noen gir myndigheter uriktige opplysninger om faktiske forhold som har konsekvenser for fastsettelse av skatter.¹²¹

Skatteunngåelse gjennom aggressiv skatteplanlegging innebærer også en bevisst handling for å unngå skatt, men det skjer da uten å nødvendigvis bryte loven direkte. Hvis for eksempel et selskap organiserer seg på en måte for å unngå å betale skatt i tråd med lovens intensjon, kan man si at de driver med skatteunngåelse. Med andre ord følger selskapet lovens bokstav, men ikke dens ånd. I mange tilfeller vil aktiviteten være i en juridisk gråsoner.

Den globale økonomien skaper utfordringer for statenes skattesystemer

Det er hver enkelt stat som fastsetter skattenivåene, som inndrar skattene og bestemmer hva de skal brukes til. Mangelen på et overordnet regelverk har ført til at mange multinasjonale selskaper kan ta i bruk smutthull eller uoverensstemmelser mellom lands skatteregler, og på den måten organiserer seg for å unngå eller redusere skatt.

Overskuddsflytting er et samlebegrep for metoder for å organisere inntekter og kostnader innad i et konsern, for å oppnå minst mulig skattbart overskudd, og dermed minimere skattebyrden for konsernet.

Et typisk eksempel er overskuddsflytting ved feilprising i internhandel. Estimer viser at 60-70 prosent av den globale handelen skjer innad i selskaper.¹²² Det vil si at en stor del av handelen foregår mellom aktører som ikke har interessemotsetninger. Internhandel kan dermed brukes til å plassere kostnader i selskaper basert i høyskatteland, og overskudd i selskap basert i lav- eller nullskatteland.

Slik type handel er derimot ikke uten reguleringer. Reglene for internhandel sier at man skal sette pris etter armlengdeprinsippet, som betyr at prisen for en vare som selges innad i et selskap skal være tilsvarende prisen på det åpne markedet. Til tross for dette regelverket, klarer mange multinasjonale selskap likevel å organisere seg slik at de minimerer skatt. Det er for eksempel vanskelig å vurdere verdien av ikke-fysiske varer og immaterielle rettigheter, noe som gir spillerom for selskapene til å fastsette prisene slik det gagnar dem.

Skatteparadis er land eller områder som har et gunstig skattesystem, gjerne mer fordelaktig for utlendinger enn for innbyggere¹²³, eller som tilbyr finansielt hemmelighold gjennom sitt lovverk.

Hemmeligholdet kan eksempelvis innebære å tilrettelegge for anonymitet og enkle, raske og fleksible regler for registrering av selskaper eller bankkonti. Mange skatteparadis er også såkalte

offshore financial centers (OFC). En OFC har en aktiv tilstedeværelse av finanssenter, med filialer eller datterselskaper av internasjonale banker.¹²⁴

Selv om land har rett til å definere egne skatteregler, er det et stort problem når enkelte land aktivt lager regler som har til hensikt å undergrave andre lands skattesystemer. Skatteparadis utnyttes av multinasjonale selskaper til å flytte skattbart overskudd til lavskattland, av svært rike personer til å redusere skatt og av kriminelle til å hvitvaske og gjemme penger.

FN har startet arbeidet for en skattekonvensjon

Til tross for at skattetriksing er svært skadelig og rammer de fleste land, finnes det fortsatt ikke noe globalt forpliktende samarbeid for å løse problemet. Dette kan imidlertid endre seg. I to år på rad har FNs generalforsamling blitt enige om resolusjoner for inkluderende og effektivt skattesamarbeid. **Resolusjonen som ble vedtatt høsten 2023 sa at verdens stater skulle starte forhandlingene om mandatet (Terms of Reference) for en rammekonvensjon om skatt.**¹²⁵ FNs medlemsland arbeider nå med dette, og planen er at mandatet skal ferdigstilles i løpet av sommeren 2024. Mandatet ble ferdigforhandlet sommeren 2024 og vedtatt 16. august. 110 stater stemte for, 8 stemte mot og 44 avholdende, deriblant Norge.

Hittil har OECD vært arenaen for å forhandle fram multilaterale skatteavtaler. OECD er en organisasjon for verdens rikeste stater, og består av 38 medlemsland. De siste årene har samarbeid om skatt i OECD blitt utvidet til å inkludere ikke-medlemsland. Under ledelse av OECD har 145 land og jurisdiksjoner forhandlet om skatteavtaler gjennom det såkalte Inclusive Framework siden 2016.¹²⁶ Dette rammeverket har imidlertid blitt kritisert for ikke å være reelt inkluderende da premisene allerede var lagt da land utenfor OECD ble invitert med, og ikke-medlemmer har begrenset innflytelse over å sette agenda.¹²⁷

En rammekonvensjon om skatt i FN vil kunne etablere en overordnet styringsstruktur basert på felles

prinsipper for skattesamarbeid, og muligheten for å fremforhandle juridisk bindende protokoller. **Alt i alt handler dette om et koordinert internasjonalt samarbeid for å sikre at alle – selskaper og individer - betaler skatt i tråd med lover og regler, slik at stater kan oppfylle bærekraftsmålene og grunnleggende menneskerettigheter for sin befolkning.**

Mohammed Afzali dyrker hvete utenfor Kabul. Afghanistan er et av landene i verden som bidrar minst til utslipp av fossilt brensel og dermed global oppvarming. Samtidig må landet i stor grad leve med de destruktive virkningene av klimaendringene. Kirkens Nødhjelp har bygget en demning som forhindrer flom og sparer på vann til tørkeperioder. **FOTO:** Håvard Bjelland / Kirkens Nødhjelp.

BISTAND, KLIMAFINANSIERING, GJELD OG SKATT: HVORDAN DE FIRE PENGESTRØMMENE HENGER SAMMEN

- I 2021 (siste tilgjengelige tall) kom 84 prosent av den globale klimafinansieringen fra bistandsbudsjettene, og ikke i tillegg til bistanden, slik Parisavtalen krever.¹²⁸
- De 50 mest sårbare landene for klimakrisen er alle i, eller på randen av, alvorlig gjeldskrise.¹²⁹
- Utviklingsland bruker i gjennomsnitt 12 ganger så mye på gjeldsbetjening som på klimatilpasning.¹³⁰
- Verdens stater vil tape nesten USD 5000 milliarder de neste ti årene, dersom det ikke gjøres mer for å stanse skattetriksing.
- Det er fullt mulig for rike land å mobilisere over USD 1000 milliarder i ny, offentlig klimafinansiering til utviklingsland årlig. Dette kan gjøres gjennom å vri finansieringsstrømmer bort fra fossil energi, gjeldsslette, stoppe kapitalflukt, innføre nye globale skatter, sette internasjonale minimumsstandarder, for eksempelvis karbonavgift, og ved å endre globale finansregler.¹³¹

Bistand, klimafinansiering, gjeldsnedbetaling og skatt fører store penger inn og ut av fattige og rike land. **De fire pengestrømmene kan på ulike måter bidra til økonomisk vekst og velferd i fattige land.** Som vi har sett ovenfor kan denne effekten minskes på grunn av urettferdige strukturer og trender, og noen ganger også føre til negative effekter. For å kunne endre disse strukturene må vi også se på hvordan pengestrømmene er sammenvevde, påvirker hverandre, men også gir mulighetsrom. I tillegg ser vi i denne delen nærmere på en femte pengestrøm, privat kapital. Dette er en pengestrøm som ofte blir dratt frem som et viktig element for å tette finansieringsgapet, og som samtidig spiller tett inn på og selv blir påvirket av de fire andre pengestrømmene.

Bistand og klimafinansiering: Klimafinansiering spiser seg inn i bistandsbudsjettene
Å stanse klimaendringene er et globalt felles gode som er i både rike og fattige lands interesse. I 2021 kom 84 prosent av den globale klimafinansieringen fra bistandsbudsjettene.¹³² Dette til tross for forpliktelse under klimakonvensjonen om at slik støtte skal komme i tillegg til bistanden rike land allerede er

forpliktet til. Det er et stort behov og helt nødvendig med mer klimafinansiering til fattige land, men når bistandsmidler brukes til klimafinansiering bidrar det også til å vri bistanden ytterligere vekk fra de fattigste landene, og dermed til utvanning av bistanden som nevnt ovenfor. Fattigdommens geografi er ikke den samme som utslippenes geografi. Finansiering av utslippskutt, som i dag utgjør den største delen av internasjonal klimafinansiering, gis i stor grad til mellominntektsland, fordi utslippene der er høyere og innsatsen dermed gir større effekt.¹³³

Samtidig er klimafinansiering mer enn utslippsreduksjoner, og deler av denne finansieringen er tett knyttet til utvikling. **Kirkens Nødhjelp ser hver dag i landene vi jobber hvordan klimaendringer og kampen mot fattigdom henger sammen.** Tilpassningstiltak for å forebygge konsekvensene av klimaendringer, gjenoppbygging etter store klimakatastrofer og tilgang til energi for de mest sårbare er avgjørende for utvikling, matsikkerhet og reduksjon av fattigdom. Derfor er nyansene viktig når vi snakker om klimafinansiering i debatten om hva som skal med på bistandsbudsjettene.

Det er verken mulig eller ønskelig å sette opp tette skott mellom bistand og klimafinansiering. Samtidig viser bistandstallene at prioritering av egeninteresser, inkludert prioritering av klimafinansiering, påvirker bistanden.¹³⁴ For at forpliktelsene i Parisavtalen skal være noe mer enn omfordeling av eksisterende bistandsbudsjetter, er det avgjørende at den totale ambisjonen for Norges innsats øker, og at noe av klimafinansieringen derfor finansieres utenfor én-prosenten av BNI til bistand. I tillegg er det de rike landene som i hovedsak står bak denne ekstra byrden som utviklingsland nå opplever i form av klimaendringer. Økt klimafinansiering fra rike land bør derfor ikke føre til kutt i annen utviklingsbistand. At klimafinansiering skal komme i tillegg til vanlig bistand, er også en forpliktelse under Parisavtalen.¹³⁵

Gatdor Nhial fra byen Malakal i Sør-Sudan måtte flykte da elven Nilen dro med seg hus og hjem etter flommen i 2021
FOTO: Håvard Bjelland / Kirkens Nødhjelp.

Gjeld og klimafinansiering: Å låne for å sikre klimafinansiering øker gjeldskrisen

Enorme behov og mangel på klimafinansiering tvinger flere allerede gjeldstyngede land til å låne mer for å kunne betale for klimatilpasning, utslippskutt og tap og skade etter klimaødeleggelser.¹³⁶ Slik bidrar klimakrisen til også å øke gjeldskrisen. Over halvparten av klimafinansieringen som går til de fattigste landene blir gitt som lån.¹³⁷ I tillegg bidrar klimakatastrofer til å øke gjelden til de samme landene på grunn av tap av BNP og fordi de må ta opp nye lån for å betale for skadene.¹³⁸ Høyere gjeld begrenser på sin side landets mulighet til å prioritere klimatilpassing fremfor gjeldsnedbetaling, og øker dermed fattige lands sårbarhet overfor klimaendringene.

De 50 landene som er mest utsatt for klimakrisen er alle i eller på randen av en gjeldskrise.¹³⁹ Utviklingsland bruker i gjennomsnitt 12 ganger så mye på gjeldsbetjening som på klimatilpasning.¹⁴⁰ Dette betyr at mange fattige land bruker mer på å betale tilbake gjeld enn de mottar i bistand og klimafinansiering. Å låne for å sikre klimafinansiering blir en ond spiral for mange fattige land. Da nyheten om at rike land i 2022 nådde sin forpliktelse om å skaffe USD 100 milliarder til klimafinansiering i utviklingsland ble presentert,

var under 1/4 av dette gavebaserte midler.¹⁴¹ Store deler av disse pengesummene ble gitt som lån.¹⁴²

Klimakrisen og diskusjonene rundt rettferdig byrdefordeling har gjort at flere aktører nå utfordrer vår måte å tenke om global gjeld på, ved å snu gjeldsbegrepet på hodet og snakke om rike lands gjeld til fattige land på bakgrunn av historiske klimagassutslipp. Fanning og Hickel (2023) legger til grunn at karbonbudsjettet er et begrenset, globalt fellesgode, og at rike land har brukt opp det aller meste av det på å berike seg selv de siste tiårene.¹⁴³ De kommer dermed fram til at rike land derfor står i en klimagjeld til utviklingsland, som de estimerte til å være omtrent USD 193,000 milliarder.¹⁴⁴ De utfordrer dermed hele begrepet klimafinansiering, og mener vi heller bør snakke om oppreisning for klimaskader (*climate reparations* på engelsk). Her forstås altså klimafinansiering ikke som bistand, men som en tilbakebetaling av rike lands økologiske gjeld som har bygget seg opp i lang tid.

Kirkens Nødhjelps helseklinikk i Bilel, Darfur. Gjeldskrise og manglende skatteinntekter fører til at det offentlige ikke kan levere grunnleggende tjenester til befolkningen. **FOTO:** Håvard Bjelland / Kirkens Nødhjelp.

Skatt og gjeld: Økte skatteinntekter kan gjøre land mindre avhengige av lån, men inntektene kan også spises opp av gjeldskrisen

Skatt og lån/gjeld er pengestrømmer som kan skape både gode og onde sirkler. For lavt nivå av skatteinntekter i fattige land har bidratt til lånepress, og mange land har endt opp med en ikke-bærekraftig gjeldsbyrde. Potensielt økte skatteinntekter vil da fort forsvinne ut i betaling av gjeld, som igjen vil øke lånepresset. For å bryte denne onde sirkelen, trengs det politiske tiltak på både skatt, gjeld, korrupsjon og annet som hindrer at pengene kommer fram dit de skal.

Dersom fattige land får beholde sine rettmessige skatteinntekter og vi samtidig jobber fram løsninger på gjeldskrisen, vil det kunne ha omfattende positive konsekvenser. Økte skatteinntekter vil gi mindre behov for å ta opp lån og motta bistand, og større muligheter til å oppfylle menneskerettighetene til innbyggerne.

I boken "What Do We Know and What Should We Do About Tax Justice?", sammenligner Alex Cobham skatt med andre inntektskilder for stater: bistand, naturressurser, lån og trykking av penger. Han skriver at skatt er den eneste av staters inntektskilder som er bærekraftig og forenlig med en uavhengig, suveren og representativ politikutforming på lang sikt. Avhengighet av skatt er bærekraftig, men avhengighet av de andre inntektskildene vil øke risiko for korrupsjon, dårlig styresett, ukontrollert inflasjon og rovdrift på

naturressurser med store negative miljøkonsekvenser.¹⁴⁵ Som beskrevet tidligere, har avhengighet av lån store negative konsekvenser for lands mulighet til å utvikle egen økonomi og betale for velferdstjenester til sine innbyggere.

En studie fra 2020, som omfatter data fra 191 land, viser at økte statlige inntekter kan ha direkte innvirkninger på dødelighet, spesielt i lavinntektsland. De fleste mødre- og barnedødsfall skyldes mangel på tilgang til rent vann, sanitære forhold, utdanning og helsetilbud. Dette skyldes igjen utilstrekkelige offentlige inntekter til grunnleggende tjenester. Studien viser for eksempel at en ti prosents økning i offentlige inntekter per innbygger i Afghanistan i 2000 er forbundet med en reduksjon i dødeligheten for barn under fem år med 12,35 dødsfall per 1000 fødsler og derav 13 094 reddede liv per år.¹⁴⁶

Bistand kan også bidra positivt til at fattige land får beholde mer av sine rettmessige skatteinntekter. Det kan både være gjennom støtte til kapasitetsbygging som Skatt for utvikling-programmet til Norad¹⁴⁷ og opplysnings- og påvirkningsarbeid om skatt som gjøres av sivilsamfunnsorganisasjoner. Videre kan det skje på et mer generelt nivå når bistand bidrar til økonomisk vekst og dermed økte skatteinntekter.

Skatt og klimafinansiering: Skatt gir et mulighetsrom for nytenkning om klimafinansiering

Det foregår mange viktige prosesser internasjonalt som forsøker å finne nye, innovative kilder til klimafinansiering. Frankrike, Kenya og Barbados har satt ned en internasjonal arbeidsgruppe som skal komme med forslag til nye globale klimaskatter.¹⁴⁸ I tillegg er nevnte forhandlinger i FN om en skattekonvensjon, der målet er en slags Parisavtale om skatt¹⁴⁹, en mulighet til å systematisere denne globale (klima) skatt-reformen. Sivilsamfunnsorganisasjoner verden over jobber for at de sparte skatteinntektene skal brukes på formål i tråd med bærekraftsmålene, inkludert på klimafinansiering.

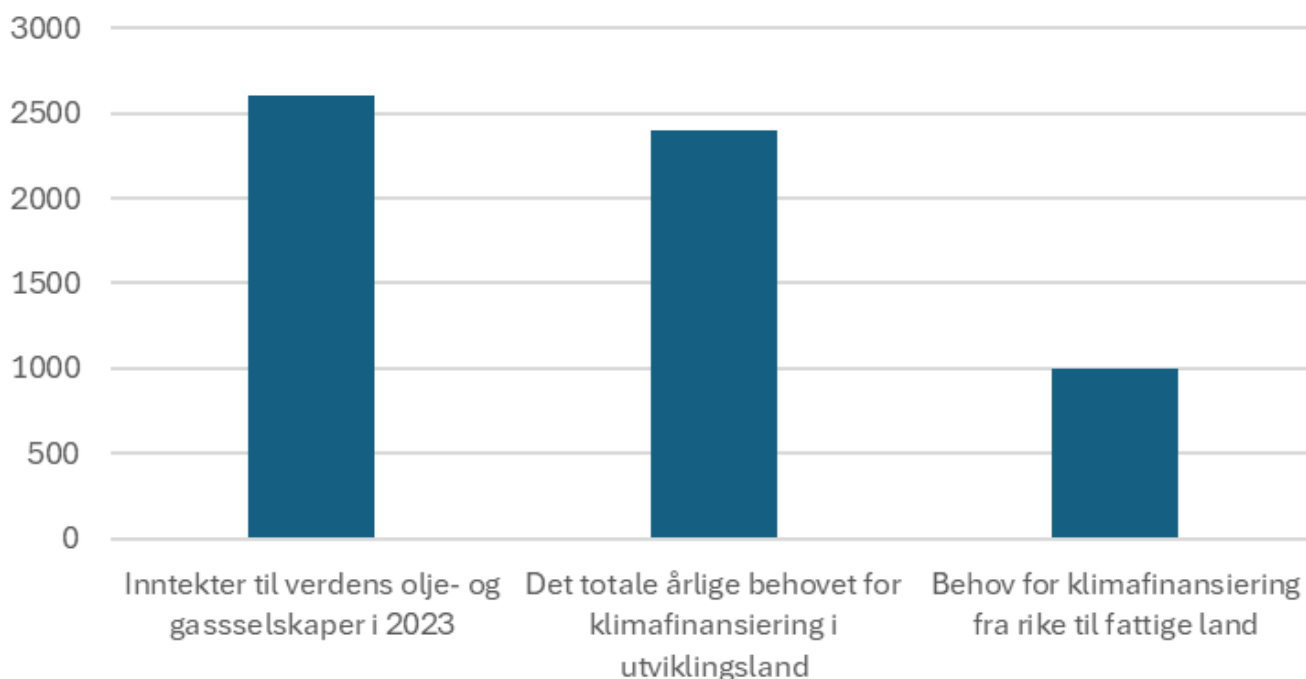
Men det handler ikke bare om hva vi trenger mer penger til, det er også viktig å se på hvordan vi kan vri pengestrømmer vekk fra klimaskadelige næringer. På svært få år må verden raskt både omstilles vekk

fra fossil energi, og samtidig finne mange tusen milliarder dollar til klimafinansiering. Dette bør gjøres på en måte som bidrar til å jevne ut de store økonomiske forskjellene i verden, slik at klimatiltakene ikke rammer de som har minst, hardest.

I 2023 tjente verdens olje- og gass-selskaper over USD 2,600 milliarder.¹⁵⁰ Til sammenligning mener den FN-nedsatte ekspertgruppen på klimafinansiering, IHLEG, at verden vil trenge totalt USD 2,400 milliarder årlig i klimafinansiering i utviklingsland. De har regnet seg fram til at 1000 milliarder av dette bør komme i form av støtte fra rike til fattige land.¹⁵¹

The Climate Damages Tax Report konkluderer med at en global produksjonsavgift på fossil energi i OECD-

I mrd dollar

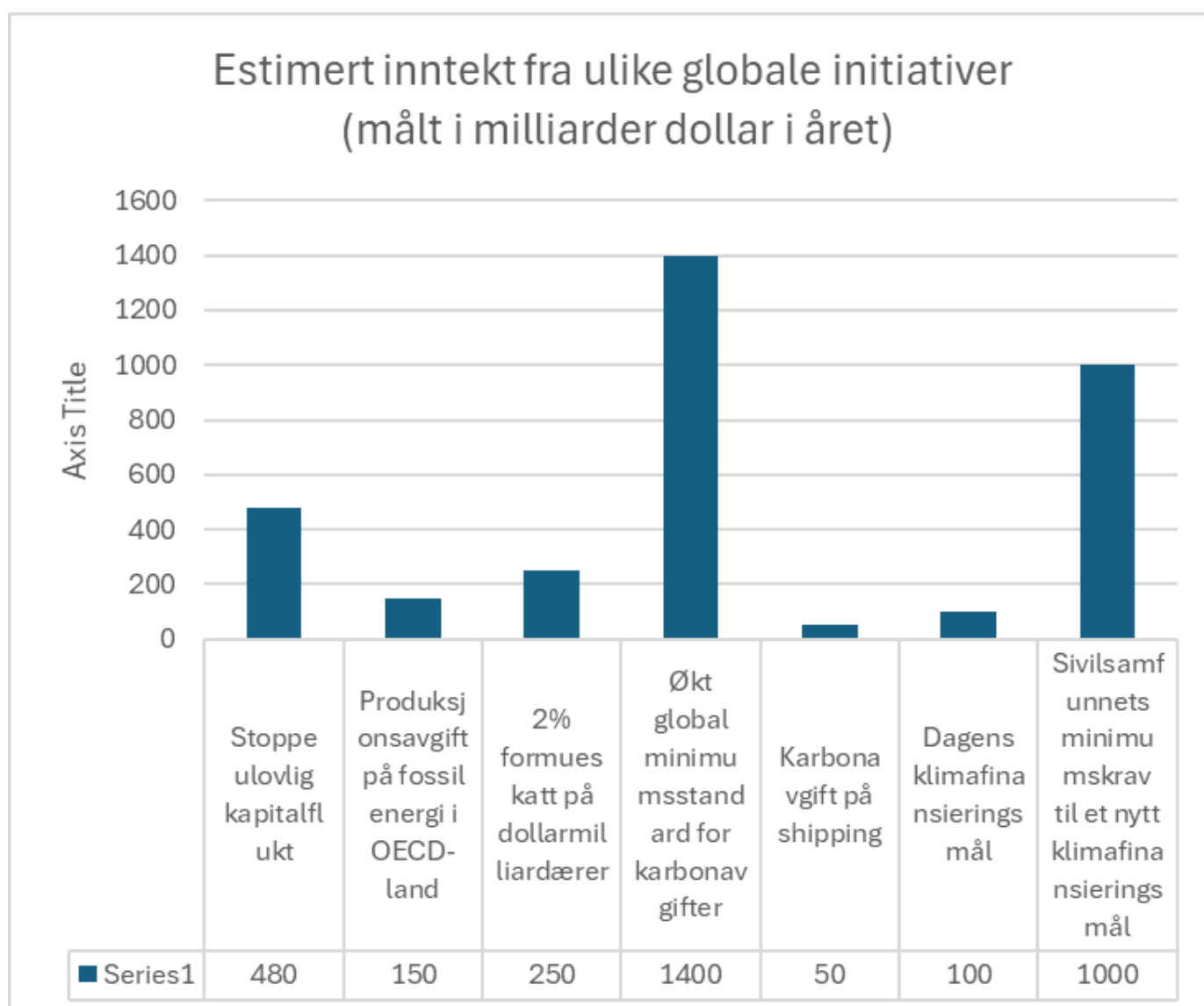

land på fem amerikanske dollar per tonn karbonutslipp (hvor avgiften øker med fem dollar for hvert år), kan skape inntekter på hele USD 900 milliarder innen utgangen av 2030.¹⁵² IMF har estimert at å sette en minimumsstandard for karbonavgifter internasjonalt kan føre til inntekter på USD 1,400 milliarder i året.¹⁵³

nføre nye skatter som for eksempel en produksjonsavgift på fossil energi, og ved å endre globale finansregler.¹⁵⁴ Brasil har gjennom sitt presidentskap i G20 lansert et forslag om en to-prosent formueskatt på dollarmilliardærer globalt, som kan gi inntekter på over USD 250 milliarder i året.¹⁵⁵

Oil Change International (OCI) mener at rike land har potensial til å mobilisere over USD 3,000 milliarder årlig i ny offentlig finansiering. Dette kan oppnås ved å vri finansieringsstrømmer bort fra fossil energi, in-

Verdens maritime organisasjon IMO nærmer seg en avtale om en karbonavgift på shipping¹⁵⁶, som Verdensbanken mener kan gi inntekter på mellom USD 1,000 og 3,700 milliarder innen 2050 (mellom

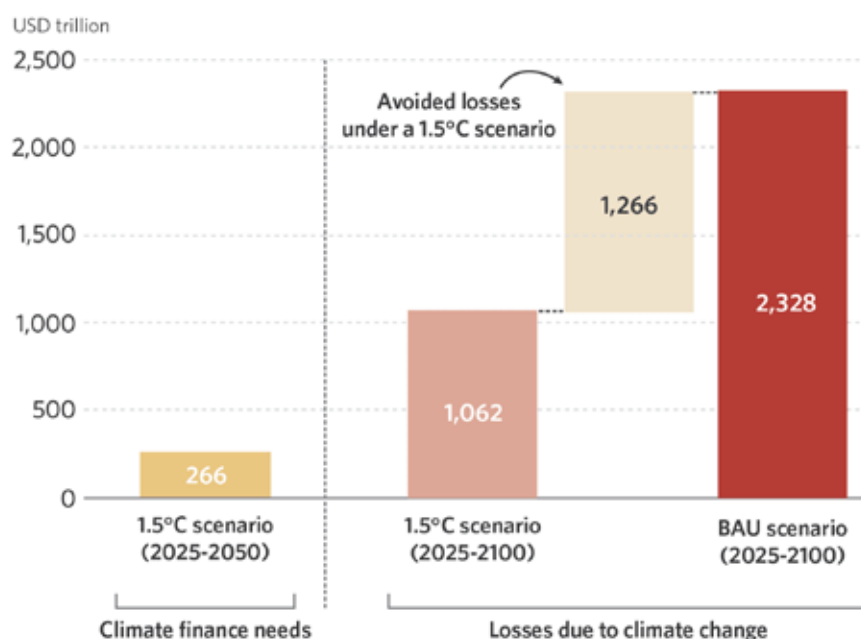
USD 40-60 milliarder årlig).¹⁵⁷ Under FNs klimamøte i 2024, foreslo G77, gruppen med utviklingsland, nye skatter på teknologiselskaper, våpenproduksjon og klesproduksjon i rike land.¹⁵⁸ I 2023 viste Oxfam at land kunne samle inn rundt USD 27,000 milliarder innen 2030 gjennom en blanding av formuesskatter, gjeldslette, avgifter på fossilt brensel og reform av utviklingsbanker.¹⁵⁹

Det er snakk om store summer, men hvis vi ikke klarer å gjøre nok i tide, blir kostnadene av klimaskader enda mer astronomiske. Potsdam Institute for Climate Impact Research (PIK) har regnet ut at skadene kan koste verden USD 38,000 milliarder hvert år innen 2050 om vi ikke trapper opp klimainnsatsen betydelig.¹⁶⁰ Climate Policy Initiative mener behovet for all global klimafinansiering (til alle land, fra alle

kilder) fram mot 2050 ligger på USD 10,400 milliarder i året, mens kostnadene av et "business as usual"-scenario kan bli på omtrent USD 31,760 milliarder i året fram mot år 2100.¹⁶¹

Det er ikke mangel på forslag og tiltak til hvordan penger kan omfordeles og mobiliseres til klimatiltak. Forslagene og tiltakene illustrerer hva som ville vært et rimelig og rettferdig fremforhandlet klimafinansieringsmål. De synliggjør også at det finnes mange muligheter for å nå målene Norge og verden har satt seg.

Figure ES4: Cumulative climate finance needs vs. losses under 1.5°C and BAU scenarios

Source: Climate Policy Initiative

Climate Policy Initiative har estimert det totale behovet for klimafinansiering fram mot 2050, og satt det opp mot estimerte kostnader ved et 1,5 graders scenario og et "business as usual" scenario.¹⁶²

Vannsystem i landsbyen Woset utenfor Jinka i Etiopia. Prosjektet er finansiert av selskapet Knorr Bremse, som Kirkens Nødhjelp implementerer. Gimja Kassa leder vannkomiteen. **FOTO:** Håvard Bjelland / Kirkens Nødhjelp.

Private investeringer: Er privat sektor en hvilepute?

Det enorme gapet mellom behov og tilgjengelige ressurser viser tydelig at det trengs andre pengestrømmer og investeringer. Det vises ofte til investeringer og privat sektor som en viktig kilde til kapital. Samtidig vil private investeringer, i likhet med de andre pengestrømmene, både påvirke og være sterkt avhengig av de andre pengestrømmene for å kunne bli mobilisert og investert på en hensiktsmessig måte.

Mobilisering av privat kapital er en del av løsningen på finansieringsgapet, særlig innenfor klimafinansiering og andre globale fellesgoder. Det har vært en økning i mobilisert privat kapital, men denne økningen har vært lavere enn forventet og har stagnert.¹⁶³ Det er viktig at land som Norge har en ambisjon om å øke mobiliseringen av privat kapital til klima- og utviklingsformål betraktelig.

Bruk av offentlige midler for å mobilisere private investeringer, er en sentral del av strategien for å nå bærekraftsmålene og klimamålene. Dette kan ta ulike former. Bistand kan på forskjellige vis ha en katalytisk effekt for private investeringer, gjennom for eksempel å bekjempe ulikhet og nå de mest sårbare eller ved investeringer i demokrati og godt styresett. På den

annen side kan innovative finansieringsordninger, som garanti- og støtteordninger for å redusere risiko, være viktig for å utløse private investeringer og bidra til at stater øker sin inntekt gjennom skatt.

Det er et stort spenn innenfor disse tiltakene, og det er derfor avgjørende å skille mellom ulike formål når bistandsmidler og andre offentlige midler brukes til å mobilisere privat kapital. Om bistandsbudsjetter i økende grad går til å avlaste risiko for private investeringer, vil det kunne bidra til en ytterligere målforskyvning og utvanning av bistanden. Sending-utvalget foreslår et nytt rammeverk for utviklingsspolitikken, der målet om mobilisering av privat kapital er foreslått utenfor én-prosenten¹⁶⁴. Det vil kunne bidra til å motvirke utvanningen av bistanden, i tillegg til å mobilisere svært tiltrengt finansiering. Bistandsbudsjettet alene kan ikke være et samlebudsjett hvor penger for å nå bærekraftsmålene og klimamålene tas fra.

Det er behov for nytenkning om finansiering av klimatilstand, slik at dette ikke går på bekostning av fattigdomsreduserende tiltak eller bidrar til en økende gjeldskrise. Klimafinansieringsutvalget, som ble op-

pnevnt av de ledende norske humanitære organisasjonene (6H)¹⁶⁵, foreslår en rekke tiltak. Et forslag er å øke bidraget til Klimainvesteringsfondet og samtidig vurdere om en lavere tapsavsetning er mulig - det vil si pengene som settes på konto i tilfelle tap. Dersom denne er høyere enn nødvendig, kan man frigjøre bistandspenger ved å sette den lavere.

Et annet tiltak er en grønn garantiordning for å utløse private investeringer i klimatilakt i lav- og mellominntektsland – enten uten å sette av tapsavsetning, eller finne andre kilder til dette.¹⁶⁶ En slik statlig garantiordning ble nylig vedtatt, men hvor tapsavsetning ble satt av på bistandsbudsjettet.¹⁶⁷ Når ordningen nå har blitt utsatt¹⁶⁸, gir det en mulighet for å endre dette. Det er avgjørende at prinsipper for god bistand følges også i privat sektor-samarbeid.¹⁶⁹ Ideen om at én bistandskrone tiltrekker seg det mangedoblede i investeringer, som garantiordningen, fører med seg noen utfordringer. I tillegg til vanlige bistandsprinsipper må man forsikre seg om at prosjektet er addisjonelt (at det kommer som et tillegg) og at det er bistanden som utløser prosjektet. Videre er det viktig at man korrigerer eller håndterer en risiko som er midlertidig og at prosjektet er lønnsomt. Klarer man ikke dette blir bistanden en ren subsidie, og i verste fall kan man bidra til å ødelegge et marked eller øke gjeldsbyrden til utviklingsland. Det er derfor viktig å ha realistiske forventninger om hva denne type bistand kan oppnå.¹⁷⁰ Bistandsdebatten går også i sykluser. I 2004 la Bondevik-regjeringen fram sin stortingsmelding om privat sektor. I 2014 presenterte Solberg-regjeringen en melding med samme tema. Til tross for dette har innslaget av privat sektor-løsninger i bistanden¹⁷¹, utenom Norfund, forblitt lav.

Klimainvesteringsutvalget anbefalte videre å øke Statens Pensjonsfond Utlands (SPU) investeringer i unotert infrastruktur for å sikre økte investeringer i fattige land, blant annet i fornybar energi.¹⁷² Bare 0,1 prosent av Oljefondets verdi ved utgangen av 2023 var investert i unotert infrastruktur til fornybar energi.¹⁷³ Dette kan og bør økes kraftig.

SPU er kanskje Norges største fotavtrykk i verden.

Det er både et symbol på ansvarlig forvaltning av naturressurser og på Norges eksport av karbon til resten av verden. Det stiller særlige krav til forvaltningen av fondet. Målet i Parisavtalen om å holde seg innenfor 1,5 grader global oppvarming stiller særlige krav til Oljefondet, som i hovedsak er et indeksfond og som måles etter en referanseindeks som ikke er tilpasset et mål om utslippsreduksjon. Samtidig påpeker klimainvesteringsutvalget at det over tid har vært et ubrukt handlingsrom under handlingsregelen som kan benyttes for å øke klimafinansieringen. De argumenterer for at en prosentandel av fondsavkastningen kan settes av til slik finansiering årlig. Les mer i rapporten «Hvis ikke Norge, hvem?» (2023).¹⁷⁴

KONKLUSJON OG RÅD: HVA BETYR DETTE FOR NORSK POLITIKK?

Partiene utarbeider nå sine partiprogrammer for stortingsperioden 2025-2029. Det skal både videreføres og utvikles ny politikk for å løse utfordringene Norge og verden står ovenfor.

Kirkens Nødhjelps budskap til partiene er at valget også må handle om verden utenfor Norges grenser.

Norsk politikk har konsekvenser for mennesker utenfor våre landegrenser. Økende fattigdom, ulikhet og sult, krig og konflikt og at internasjonale prinsipper undergraves, påvirker også norsk politikk. Norge er avhengig av en verden med politisk stabilitet og forebygging og håndtering av globale utfordringer og kriser.

De fire pengestrømmene bistand, klimafinansiering, gjeld og skatt viser tydelig hvordan urettferdige strukturer hindrer oss i å løse store utfordringer Norge og verden står ovenfor. Samtidig finnes løsninger som Norge spesielt kan og må utnytte. Her er noen innspill til hvordan:

Hindre utvanning av bistanden:

Vi må stoppe en videre målforskryvning av bistanden, der en stadig større andel av bistandsmidlene flyttes fra fattigdomsbekjempelse og nødhjelp til å møte rike lands egeninteresser. Dette er avgjørende for å oppnå gode resultater og sikre god kvalitet for norsk bistand. Om bistanden utvannes og spres for tynt ut reduserer muligheten til å lykkes med bærekraftsmålene og reduserer bistandens legitimitet.

Bistand skal ha som hovedformål å bekjempe fattigdom. Fokuset skal være på de mest sårbare gruppene, i de fattigste landene. Her kan bistanden spille en viktig rolle, der hver krone kan oppnå store resultater for mottakerne. Tiltak som kun indirekte fører til økonomisk utvikling og velferd i utviklingsland, som globale utfordringer som rammer oss alle, må derfor finan-

sieres utenfor én-prosenten. Selv om noen av disse kan delfinansieres av bistandsmidler, vil et tydeligere skille frigjøre viktige bistandsmidler til andre formål. Poenget er ikke å sette ulike formål opp imot hverandre, men å anerkjenne at forpliktelsene våre langt overgår det et bistandsbudsjett klarer å løse alene.

Norge må derfor:

- Gi minst én prosent av BNI i bistand.
- Tydeliggjøre fattigdomsreduksjon og nødhjelp til de mest sårbare som bistandens hovedformål.
- Sørge for at investeringer i globale fellesgoder som hovedregel finansieres utenfor én-prosenten.
- Sørge for at støtte til nye humanitære kriser ikke går på bekostning av gamle og vedvarende kriser eller langsiktig bistand.
- Finansiere flyktningutgifter i Norge utenfor én-prosenten.
- Anerkjenne mangfoldet og kompleksiteten av lokale sivilsamfunnsaktører i sin bistandsstrategi, og støtte dem på en måte som respekterer og støtter opp under deres uavhengighet, lederskap og beslutningstaking.
- Fortsette sin pådriver- og lederrolle internasjonalt på sentrale utviklingspolitiske felt som helse, utdanning og likestilling.

Sikre behovsbasert og rettferdig klimafinansiering:

Vi må øke klimafinansieringen kraftig i årene fremover for å dekke enorme behov for investeringer i det grønne skiftet, bistand til klimatilpasning og tap og skade i fattige land. Verdens fattigste land har bidratt minst til klimaendringene, men rammes hardest av dem.

Norge har et stort ansvar og økonomisk handlingsrom til å bidra. Dersom rike land velger å dekke sine internasjonale klimaforpliktelser gjennom å ta fra bistandsmidlene er det dypt urettferdig. Utvikling og klima henger tett sammen, og er i flere tilfeller delvis overlappende. Men klimafinansiering har et bredere, og delvis ulikt, formål enn bistanden. Giverland er også forpliktet til å sikre at klimafinansieringen kommer i tillegg til bistanden. Klimainvesteringer kan være god bistand, som klimatilpasning, tap og skade og sikring av energitilgang i lavinntektsland. Bistanden kan imidlertid ikke helfinansiere de store og nødvendige klimatiltakene verdenssamfunnet må ta i årene framover.

Norge må derfor:

- Øke Norges samlede ambisjon for bistand og internasjonal klimainnsats.
- Trappe opp klimafinansieringen i tråd med Norges rettferdige klimaansvar.
- Sørg for at fremtidig økning i klimafinansiering kommer i tillegg til én prosent av BNI til bistand.
- Prioritere penger til klimatilpasning og tap og skade som rettes mot de mest sårbare.
- Sørg for at eksisterende klimatiltak som kun indirekte har utviklingseffekt for de fattigste landene, som for eksempel utslippskutt i mellominntektsland, kommer i tillegg til én-prosenten.
- Jobbe for et behovsbasert internasjonalt klimafinansieringsmål.
- Se på mulighetene for nytenkning om finansiering ved å vri finansieringsstrømmer bort fra fossil energi, gjeldsslette, stoppe kapitalflukt, innføre nye globale skatter, sette inter-

nasjonale minimumsstandarder for eksempelvis karbonavgift og ved å endre globale finansregler.

- Holde den statlige grønne garantiordningen utenfor bistandsbudsjettet, enten ved å ikke sette av tapsavsetning, eller finne andre kilder til dette.
- Øke bidraget til Klimainvesteringsfondet, og vurdere om en lavere tapsavsetning er mulig.
- Flytte ressurser fra stimulering av petroleumsnæringen, til klimatiltak innenlands og utenlands.
- Sørg for at statens offentlige finansieringsstrømmer er i tråd med klimamålene, blant annet gjennom å utarbeide en plan for utfasing av norsk petroleumsvirksomhet, bruke sitt statlige eierskap til å vri Equinor og oljefondets investeringer fra fossilt til fornybart.

Stanse gjeldskrisen:

Den voksende gjeldskrisen har vist at det haster med å få på plass forutsigbare regler som sikrer raske løsninger for land i gjeldskrise og som forebygger nye kriser. Det må gjennomføres en ny runde med gjeldslette.

Norge har lang erfaring og har i flere tiår med skiftende regjeringer vært en pådriver for en ansvarlig internasjonal gjeldspolitik. Dette bør Norge fortsette med, selv om vi ikke lenger er en stor kreditor. Prinsippene for en løsning er de samme.

Norge må derfor:

- Være en forkjemper for globale, omforente prinsipper for hva som er ansvarlig utlån og låneopptak. Det må jobbes for internasjonale regler som gjør det umulig å kreve inn ulovlig eller illegitim gjeld.
- Arbeide for å etablere et gjeldsregister for å sikre nødvendig åpenhet om låneopptak.
- Være en aktiv pådriver for gjeldslette i en åpen, forutsigbar og effektiv prosess der alle kreditorer må til bordet.
- Sikre addisjonell og gavebasert klimafinansiering. Klimafinansiering bør ikke bidra til mer gjeld.

Stoppe skattetriksing og sikre viktige inntekter for fattige land:

Kapitalflukt og ulike former for skattetriksing er et hinder for utvikling og kampen mot ulikhet. Dagens globale skattesystem er utdatert, og vi mangler et helhetlig internasjonalt regelverk som bekjemper smutthull og mangler som bidrar til kapitalflukt og skattetriksing. Det har blitt for enkelt for selskaper og enkeltpersoner å unngå skatt og skjule verdier i skatteparadis. Dette fører til at verdens land tappes for verdifulle ressurser som burde blitt brukt til å løse klimakrisen og å oppnå FNs bærekraftsmål.

Norge må derfor:

- Støtte en skattekonvensjon i FN, og jobbe for at denne konvensjonen blir et effektivt verktøy i arbeidet for å bekjempe kapitalflukt og skattetriksing.
- Åpne et register over reelle rettighetshavere med innsyn for allmennheten, for bedre å motvirke finansielt hemmelighold gjennom kompliserte eierskapsstrukturer. Informasjon fra registeret bør kunne deles over landegrensene, så også andre land kan stille reelle eiere til ansvar og hindre skatteunndragelse.
- Etablere et helhetlig regelverk for land-for-land-rapportering for selskaper, hvor informasjon om aktivitet og skattebetalinger gjøres tilgjengelig og overskuddsflytting synliggjøres.
- Bidra på et overordnet nivå til et skifte mot enhetlig skattlegging av multinasjonale konsern, som vil gjøre overskuddsflytting overflødig og bedre sikre skattegrunnlag mot uthuling.

Endnotes

- 1 FAO (2023) The state of food security and nutrition on the world 2023. Hentet fra: <https://openknowledge.fao.org/items/2241e4d7-dbc9-46e9-ab05-70db6050ccf9>
- 2 Norad (2023) Er de fattigste etterlatt på stasjonen? Hentet fra: <https://www.norad.no/aktuelt/nyheter/2023/ny-rapport-ekstremfattigdom-kan-prege-verden-i-tiar-framover/>
- 3 Center for global development (2024) Implementing MDB Reforms: A stocktake. Hentet fra: <https://www.cgdev.org/publication/implementing-mdb-reforms-stocktake>
- 4 Kirkens Nødhjelp (2024) Vesten mot resten? Norsk politikk i en polarisert verden. Hentet fra: <https://www.kirken-snodhjelp.no/globalassets/ps/2024/vesten-mot-resten.pdf>
- 5 OECD (2020) Preliminary ODA levels in 2019. Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/ODA-2019-detailed-summary.pdf> og OECD (2024) ODA levels in 2023. Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/ODA-summary-2023.pdf>
- 6 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 7 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 8 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 9 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 10 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 11 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 12 Regjeringen (2024) Meld.St.2 Revidert nasjonalbudsjett 2024. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/3bf18a4b53f441429f665a5acabfc210/no/pdfs/stm202320240002000dddpdfs.pdf>
- 13 UN Sustainable Development Group. Leave No One Behind. Hentet fra: <https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values/leave-no-one-behind>
- 14 OECD (2024) Official Development Assistance (ODA). Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm>
- 15 Ibid
- 16 Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf S. 35
- 17 Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf Side 30-31
- 18 OECD (2024) Official Development Assistance (ODA). Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm>
- 19 Ned med 3,6 prosent fra 2019-2022. De foreløpige dataene om støtte til Ukraina i 2023 tyder på at denne trenden fortsetter. ONE Campaign (2024) Official Development Assistance (ODA). Hentet fra: <https://data.one.org/topics/official-development-assistance/>
- 20 Definisjon av ODA og dens formål: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm>
- 21 Kirkens Nødhjelp (2024) Vesten mot resten? Norsk politikk i en polarisert verden. Hentet fra: <https://www.kirken-snodhjelp.no/globalassets/ps/2024/vesten-mot-resten.pdf>
- 22 Norad (2021) Bistand og globale investeringer: NESTE STEG FOR UTVIKLINGSSAMARBEIDET? Hentet fra: <https://www.norad.no/om-bistand/publikasjon/2021/bistand-og-globale-investeringer/>
- 23 Norad (2023) Oppdrag 29 A – Kategorisering av bistanden i tråd med Sending-utvalget sitt rammeverk
- 24 Ibid
- 25 OECD (2020) Preliminary ODA levels in 2019. Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/ODA-2019-detailed-summary.pdf> og OECD (2024) ODA levels in 2023. Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/ODA-summary-2023.pdf>
- 26 OECD (2024) ODA levels in 2023. Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/ODA-summary-2023.pdf>
- 27 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 28 OECD (2020) Preliminary ODA levels in 2019. Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/ODA-2019-detailed-summary.pdf> og OECD (2024) ODA levels in 2023. Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/ODA-summary-2023.pdf>
- 29 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 30 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 31 Våren 2023 leverte en regjerings-nedsatt ekspertgruppe anbefalinger for norsk utviklingspolitikk. Rapporten «Investering i en felles fremtid. Et nytt rammeverk for utviklingspolitikken» har blitt utarbeidet av en ekstern ekspertgruppe, ledet av forskningssjef Ole Jacob Sending (NUPI), med oppdrag om å komme med råd om hvordan vi kan sikre effektiv finansiering for å nå bærekraftsmålene. Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf
- 32 Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf S. 60-63
- 33 Ibid
- 34 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 35 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 36 Nansen-programmet for Ukraina er det største støtteprogrammet til et land i krig Norge noen gang har gitt. Støtten er på 75 milliarder kroner i militær og sivil støtte for perioden 2023-2027. Nansen-programmet er basert på en politisk avtale med samtlige partier på Stortinget. I programmet første år ble det også gitt ekstraordinære midler til land i sør som er rammet av krigen. Denne bevilgningen ble ikke videreført etter det første året.
- 37 Regjeringen (2024) Meld. St. 8 (2023-2024) Nansen-programmet for Ukraina. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-8-20232024/id3023633/>
- 38 Nansen-programmet for Ukraina er det største støtteprogrammet til et land i krig Norge noengang har gitt. Støtten er på 75 milliarder kroner i militær og sivil støtte for perioden 2023-2027. Nansen-programmet er basert på en politisk avtale med samtlige partier på Stortinget. I programmet første år ble det også gitt ekstraordinære midler til land i sør som er rammet av krigen. Denne bevilgningen ble ikke videreført etter det første året.
- 39 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>

- [norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf](https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf)
- 40 Midlene til land i sør som er rammet av krigen i Ukraina, som en del av Nansen-programmet for Ukraina (2023-2027), ble ikke videreført i 2024.
- 41 Regjeringen (2024) Meld.St.2 Revidert nasjonalbudsjett 2024. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/3bf18a4b53f441429f665a5acabfc210/no/pdfs/stm202320240002000dddpdfs.pdf>
- 42 Norad (2023) Er de fattigste etterlatt? Hentet fra: <https://www.norad.no/aktuelt/nyheter/2023/ny-rapport-ekstremfattigdom-kan-prege-verden-i-tiar-framover/>
- 43 Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- 44 Regjeringen (2024) Meld.St.2 Revidert nasjonalbudsjett 2024. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/3bf18a4b53f441429f665a5acabfc210/no/pdfs/stm202320240002000dddpdfs.pdf>
- 45 Sognve, Stern og Bhattacharya (2022) Finance for climate action: scaling up investment for climate and development. Hentet fra: <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2022/11/IHLEG-Finance-for-Climate-Action-1.pdf>
- 46 S&P Global. Climate Finance in Lower-Income Countries. Hentet fra: (<https://www.spglobal.com/ratings/en/research-insights/special-reports/climate-finance>)
- 47 Oxfam (2023) Climate Finance Shadow report 2023. Hentet fra: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621500/bp-climate-finance-shadow-report-050623-summ-en.pdf;jsessionid=706AF75FBA19E22E5234B9B-6F3822619?sequence=2>
- 48 Oxfam (2023) Climate Finance Shadow report 2023. Hentet fra: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621500/bp-climate-finance-shadow-report-050623-summ-en.pdf;jsessionid=706AF75FBA19E22E5234B9B-6F3822619?sequence=2>
- 49 R. Alkoussa, "Climate change damage could cost \$38 trillion per year by 2050, study finds," Reuters, April 17, 2024, <https://www.reuters.com/business/environment/climate-change-damage-could-cost-38-trillion-per-year-by-2050-study-finds-2024-04-17>
- 50 SEI anslår at Norges ansvar for den globale klimafinansieringen er 0.74 prosent i 2020, og går ned til 0.65 prosent frem mot 2030 på grunn av økte utslipp i andre land. Dette tilsvarer derfor ca. 74-65 milliarder kroner av USD 1000 milliarder.
- 51 Regjeringen (2023) Klima, sult og sårbarhet. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/klimatilpasning_strategi/id2963175/
- 52 Regjeringen (2023) Dobla klimafinansieringa fire år før fristen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/dobla-klimafinansieringa-fire-ar-for-fristen/id2993012>
- 53 Earth system science data (2024) Indicators of Global Climate Change 2023: annual update of key indicators of the state of the climate system and human influence. Hentet fra: <https://essd.copernicus.org/articles/16/2625/2024/>
- 54 Peoples' climate vote (2024) What so people in your country think? Hentet fra: <https://peoplesclimate.vote/country-results>
- 55 I likhet med Sending-utvalget legger vi til grunn en stadig større faglig konsensus om at jo lenger man venter med en oppskalering av investeringer i klima- og miljøtiltak, desto dyrere vil det være å oppnå samme effekt. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/investering-i-en-felles-fremtid/id2977341/?ch=1> S.75
- 56 Climate Policy Initiative (2023) Global Landscape of Climate Finance 2023. Hentet fra: <https://www.climatepolicyinitiative.org/publication/global-landscape-of-climate-finance-2023/>
- 57 S&P Global. Climate Finance in Lower-Income Countries. Hentet fra: (<https://www.spglobal.com/ratings/en/research-insights/special-reports/climate-finance>)
- 58 Kirkens Nødhjelp (2024) Vesten mot resten? Norsk politikk i en polarisert verden. Hentet fra: <https://www.kirken-snodhjelp.no/globalassets/ps/2024/vesten-mot-resten.pdf>
- 59 Sognve, Stern og Bhattacharya (2022) Finance for climate action: scaling up investment for climate and development. Hentet fra: <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2022/11/IHLEG-Finance-for-Climate-Action-1.pdf>
- 60 Rike land er forpliktet til å bidra med 100 mrd USD årlig mellom 2020 og 2025. Per 2022-tall er ikke målet nådd.
- 61 Parisavtalens prinsipp om felles men differensiert ansvar og respektiv kapasitet. Hentet fra: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
- 62 OECD (2024) Climate finance and the USD 100 Billion Goal. Hentet fra: <https://www.oecd.org/climate-change/finance-usd-100-billion-goal/>
- 63 Oxfam (2023) Climate Finance Shadow report 2023. Hentet fra: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621500/bp-climate-finance-shadow-report-050623-summ-en.pdf;jsessionid=706AF75FBA19E22E5234B9B-6F3822619?sequence=2>
- 64 Oxfam (2023) Climate Finance Shadow report 2023. Hentet fra: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621500/bp-climate-finance-shadow-report-050623-summ-en.pdf;jsessionid=706AF75FBA19E22E5234B9B-6F3822619?sequence=2>
- 65 Oxfam (2023) Climate Finance Shadow report 2023. Hentet fra: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621500/bp-climate-finance-shadow-report-050623-summ-en.pdf;jsessionid=706AF75FBA19E22E5234B9B-6F3822619?sequence=2>
- 66 Parisavtalen etablerer at klimafinansiering skal representere en progresjon utover tidligere innsats. Adisjonalitetsprinsippet utdypes på s. 11 her: <https://www.kirkensnodhjelp.no/contentassets/c1403acd-5da84d39a120090004899173/2022-klimanotat-rettet-1-final-til-nett.pdf>
- 67 SEI anslår at Norges ansvar for den globale klimafinansieringen er 0.74 prosent i 2020, og går ned til 0.65 prosent frem mot 2030 på grunn av økte utslipp i andre land. Dette tilsvarer derfor ca. 74-65 milliarder kroner av USD 1000 milliarder.
- 68 Regjeringen (2023) Klima, sult og sårbarhet. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/klimatilpasning_strategi/id2963175/
- 69 Regjeringen (2023) Dobla klimafinansieringa fire år før fristen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/dobla-klimafinansieringa-fire-ar-for-fristen/id2993012>
- 70 Ibid
- 71 Separate målsetninger foreslås også av Sending-utvalget Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf
- 72 Kirkens Nødhjelp (2023) Vesten mot resten? Norsk politikk i en polarisert verden. Hentet fra: <https://www.kirken-snodhjelp.no/globalassets/ps/2024/vesten-mot-resten.pdf>
- 73 United Nations Framework Convention on Climate Change, Outcome of the first global stocktake, cop28. Hentet fra: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma5_auv_4_gst.pdf
- 74 Climate Policy Initiative (2023) Globale Landscape of Climate Finance 2023. Hentet fra: <https://www.climatepolicyinitiative.org/publication/global-landscape-of-climate-finance-2023/>
- 75 An equitable phase out of fossil fuel extraction (2023) Civil Society Equity Review 2023. Hentet fra: <https://www.equityreview.org/extraction-equity-2023>
- 76 United Nations, Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement (2023) Outcome of the first global stocktake. Hentet fra: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma2023_L17_adv.pdf

- 77 OECD. (2023). OECD Inventory of Support Measures for Fossil Fuels 2023. Hentet fra: <https://www.oecd.org/publications/oecd-inventory-of-support-measures-for-fossil-fuels-2023-87dc4a55-en.htm>
- 78 Vista Analyse AS (2024) From fossil subsidies to international climate finance. Hentet fra: <https://www.kirkensnodhjelp.no/contentassets/c1403acd-5da84d39a120090004899173/2024-klimafinansiering-vis-ta-rapport-final-digitalt-2.pdf>
- 79 Ibid
- 80 NIFU (2023) Kompetanse for grønn omstilling: En gjennomgang av forskningslitteratur og arbeidslivets kompetansebehov knyttet til miljø- og klimautfordringer. Hentet fra: <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/handle/11250/3063455>
- 81 Klimautvalget 2050 hadde som mandat å utrede hvilke vegvalg Norge står overfor for å nå målet om å bli et lavutslippssamfunn innen 2050. Utvalget leverte sin NOU-rapport (Norges offentlige utredninger) til klima- og miljøminister Andreas Bjelland Eriksen 27. oktober 2023. For mer informasjon: <https://klimautvalget2050.no/#:~:text=Klimautvalget%202050%20hadde%20som%20mandat%20%C3%A5%20utrede%20hvilke,klima-%20og%20milj%C3%B8minister%20Andreas%20Bjelland%20Eriksen%2027.oktober%202023.>
- 82 Regjeringen (2023) Erklæring om internasjonal finansiering til ren energi. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/erklaring-om-internasjonalt-finansiering-til-ren-energi/id3016690/>
- 83 NRK (26. april 2024) Vårt land: 0,23 prosent av Equinors produksjon er fornybar. Hentet fra: https://www.nrk.no/nyheter/vart-land_0_23-prosent-av-equinors-produksjon-er-fornybar-1.16861532
- 84 Mellomfolkeligt samvirke, action aid (2023) Norway's coal secret. Hentet fra: <https://www.ms.dk/en/publications/norways-coal-secret>
- 85 CarbonBrief (2023) Guest post: Three major gaps in climate-adaptation finance for developing countries. Hentet fra: <https://www.carbonbrief.org/guest-post-three-major-gaps-in-climate-adaptation-finance-for-developing-countries/>
- 86 Oxfam (2023) Climate Finance Shadow report 2023. Hentet fra: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621500/bp-climate-finance-shadow-report-050623-summ-en.pdf;jsessionid=706AF75FBA19E22E5234B9B-6F3822619?sequence=2>
- 87 Sognwe, Stern og Bhattacharya (2022) Finance for climate action: scaling up investment for climate and development. Hentet fra: <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2022/11/IHLEG-Finance-for-Climate-Action-1.pdf>
- 88 Development Finance (2024) RESOLVING THE WORST EVER GLOBAL DEBT CRISIS
TIME FOR A NORDIC INITIATIVE? (ikke utgitt p.t.)
- 89 Development Finance (2024) RESOLVING THE WORST EVER GLOBAL DEBT CRISIS
TIME FOR A NORDIC INITIATIVE? (ikke utgitt p.t.)
- 90 Development Finance (2024) RESOLVING THE WORST EVER GLOBAL DEBT CRISIS
TIME FOR A NORDIC INITIATIVE? (ikke utgitt p.t.)
- 91 Project Syndicate (2024) The world is still on fire. Hentet fra: <https://www.project-syndicate.org/commentary/imf-world-bank-spring-meetings-need-to-get-four-things-right-by-lawrence-h-summers-and-n-k-singh-2024-04>
- 92 Kirkens Nødhjelp (2024) Verden står i den verste gjeldskrise noensinne. Hentet fra: <https://www.kirkensnodhjelp.no/nyheter/publikasjoner/magasinet/magasiner-01---2024/verden-star-i-den-verste-gjeldskrise-noensinne/>
- 93 Development Finance (2023) The Worst Ever Global Debt Crisis. Hentet fra: https://www.development-finance.org/files/Debt_Service_Watch_Briefing_Final_Word_EN_0910.pdf
- 94 Kirkens Nødhjelp (2024) Verden står i den verste gjeldskrise noensinne. Hentet fra: <https://www.kirkensnodhjelp.no/nyheter/publikasjoner/magasinet/magasiner-01---2024/verden-star-i-den-verste-gjeldskrise-noensinne/>
- 95 NDC er et uttrykk for det enkelte lands planer og forpliktelser til å redusere klimagassutslipp og tilpasse seg klimaendringer. Hvert land som er part i Parisavtalen skal utvikle og kommunisere sin NDC, som typisk inkluderer mål, tiltak, og andre bidrag for å oppnå globale klimamål.
- 96 Development Finance (2024) RESOLVING THE WORST EVER GLOBAL DEBT CRISIS
TIME FOR A NORDIC INITIATIVE? (ikke utgitt p.t.)
- 97 Kirkens Nødhjelp (2024) Verden står i den verste gjeldskrise noensinne. Hentet fra: <https://www.kirkensnodhjelp.no/nyheter/publikasjoner/magasinet/magasiner-01---2024/verden-star-i-den-verste-gjeldskrise-noensinne/>
- 98 Kirkens Nødhjelp (2024) Verden står i den verste gjeldskrise noensinne. Hentet fra: <https://www.kirkensnodhjelp.no/nyheter/publikasjoner/magasinet/magasiner-01---2024/verden-star-i-den-verste-gjeldskrise-noensinne/>
- 99 Panorama Nyheter (2024) Gode økonomiske utsikter i Afrika sør for Sahara. Hentet fra: <https://www.panoramanyheter.no/afrika-elfenbenskysten-etiopia/gode-okonomiske-utsikter-i-afrika-sor-for-sahara/364002>
- 100 Panorama Nyheter (2024) Gode økonomiske utsikter i Afrika sør for Sahara. Hentet fra: <https://www.panoramanyheter.no/afrika-elfenbenskysten-etiopia/gode-okonomiske-utsikter-i-afrika-sor-for-sahara/364002>
- 101 World Bank (2024) A silent debt crisis is engulfing developing economies with weak credit ratings. Hentet fra: <https://blogs.worldbank.org/en/voices/silent-debt-crisis-engulfing-developing-economies-weak-credit-ratings>
- 102 World Bank (2024) A silent debt crisis is engulfing developing economies with weak credit ratings. Hentet fra: <https://blogs.worldbank.org/en/voices/silent-debt-crisis-engulfing-developing-economies-weak-credit-ratings>
- 103 World Bank (2024) A silent debt crisis is engulfing developing economies with weak credit ratings. Hentet fra: <https://blogs.worldbank.org/en/voices/silent-debt-crisis-engulfing-developing-economies-weak-credit-ratings>
- 104 World Bank (2024) A silent debt crisis is engulfing developing economies with weak credit ratings. Hentet fra: <https://blogs.worldbank.org/en/voices/silent-debt-crisis-engulfing-developing-economies-weak-credit-ratings>
- 105 Eurodad (2024) Economic Justice: An assessment of domestic resource mobilisation, *illicit financial flows and debt management*. Hentet fra: [01_DRM-report-EN-digital.pdf \(nationbuilder.com\)](https://www.nationbuilder.com/01_DRM-report-EN-digital.pdf)
- 106 International Monetary Fund. DEBT RELIEF UNDER THE HEAVILY INDEBTED POOR COUNTRIES (HIPC) INITIATIVE. Hentet fra: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2023/Debt-relief-under-the-heavily-indebted-poor-countries-initiative-HIPC>
- 107 Eurodad (2024) Economic Justice: An assessment of domestic resource mobilisation, *illicit financial flows and debt management*. Hentet fra: [01_DRM-report-EN-digital.pdf \(nationbuilder.com\)](https://www.nationbuilder.com/01_DRM-report-EN-digital.pdf)
- 108 Kirkens Nødhjelp (2024) Vesten mot resten? Norsk politikk i en polarisert verden. Hentet fra: <https://www.kirkensnodhjelp.no/globalassets/ps/2024/vesten-mot-resten.pdf>
- 109 Tax Justice Network (2023) bruker begrepet "tax abuse" som en samlebetegnelse på to former for skattetriksing: For det første multinasjonale selskaper som flytter overskuddene sine slik at det ser ut som de tjener mer penger i skatteparadis enn i de landene hvor varene og tjenestene faktisk produseres eller selges (311 milliarder dollar). For det andre rike enkeltpersoner som registrerer eiendom eller formue i skatteparadis for å skjule verdier fra myndighetene i hjemlandet (169 milliarder dollar). Hentet fra: <https://taxjustice.net/reports/the-state-of-tax-justice-2023/>
- 110 Tax Justice Network (2023) Hentet fra: <https://taxjustice.net/reports/the-state-of-tax-justice-2023/>
- 111 I denne rapporten brukes begrepet "skattetriksing"

som samlebetegnelse på ulike metoder for å unngå skatt, les mer om dette under "Å unngå skatt: forskjellig på lovlig, ulovlig og gråsonene".

- 112 Tax Justice Network (2023) Hentet fra: <https://taxjustice.net/press/world-to-lose-4-7-trillion-to-tax-havens-over-next-decade-unless-un-tax-convention-adopted-countries-warned/>.
- 113 Tax Justice Network (2023) Hentet fra: <https://taxjustice.net/press/world-to-lose-4-7-trillion-to-tax-havens-over-next-decade-unless-un-tax-convention-adopted-countries-warned/>.
- 114 Cobham, Alex (2024) "What Do We Know and What Should We Do About Tax Justice". S. 2.
- 115 OECD (2023) Hentet fra: [Brochure: Revenue Statistics 2023: Tax Revenue Buoyancy in OECD Countries](https://www.oecd.org/dac/ODA-summary-2023.pdf)
- 116 Verdensbanken (2018) Hentet fra: [Getting to 15 percent: addressing the largest tax gaps \(worldbank.org\)](https://www.worldbank.org/)
- 117 Cobham, Alex (2024) What do we know and what should we do about tax justice? S. 6
- 118 Bærekraftsmål 10 Mindre ulikhet. Hentet fra: <https://fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/mindre-ulikhet>
- 119 Ibid s. 6-8
- 120 Ibid 8-10.
- 121 Store norske leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/skatteunndragelse>
- 122 Zimmer, Skatteparadis (2020), s. 35 og OECD 2002, hentet fra: [Volume 2002, Issue 1 | OECD Observer | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd.org/dac/ODA-summary-2023.pdf)
- 123 Store norske leksikon. Hentet fra nettside 09.05.24 <https://snl.no/skatteparadis>
- 124 Tax Justice Network: <https://taxjustice.no/student/ordliste>
- 125 "Promotion of inclusive and effective international tax cooperation at the United Nations" (2023) Hentet fra: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FC.2%2F78%2FL.18%2FRev.1&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>
- 126 What is Bebs? Hentet fra: <https://www.oecd.org/tax/beps/about/>
- 127 Tax Justice Network (2023) Hentet fra: <https://taxjustice.net/2023/07/25/why-the-world-needs-un-leadership-on-global-tax-policy/>
- 128 Center for Global Development (2021) If We're Going to Fund Climate Mitigation from ODA, We Need to Double It. Hentet fra: <https://www.cgdev.org/blog/if-were-going-fund-climate-mitigation-oda-we-need-double-it>
- 129 The Guardian (2024) Debt payments by countries most vulnerable to climate crisis soar. Hentet fra: <https://www.theguardian.com/world/article/2024/jun/03/debt-payments-by-countries-most-vulnerable-to-climate-crisis-soar>
- 130 Development finance international (2023) 29 November - New Debt service watch briefing: The debt crisis is putting climate adaptation spending out of reach. Hentet fra: <https://www.development-finance.org/en/news/832-debt-service-watch>
- 131 Se blant annet delen om skatt og klimafinansiering nedenfor for utdyping.
- 132 Center for Global Development (2021) If We're Going to Fund Climate Mitigation from ODA, We Need to Double It. Hentet fra: <https://www.cgdev.org/blog/if-were-going-fund-climate-mitigation-oda-we-need-double-it>
- 133 Liselotte Jensen and Johanna Roniger, European Parliamentary Research Service, International climate finance Status quo, challenges and policy perspectives. (November 2023) [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754616/EPRS_BRI\(2023\)754616_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754616/EPRS_BRI(2023)754616_EN.pdf)
- 134 Delen om bistand ovenfor viser gjennom internasjonale og norske bistandstall hvordan stadig nye mål og formål legges til bistanden. Resultatet er en målforskyvning av bistan-

- den, hvor an stadig mindre andel går til fattigdomsreduksjon. For norske tall: Norad (2024) Tall som teller. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2024/tall-som-teller---statistikk-over-norsk-utviklingsbistand-i-2023.pdf>
- For internasjonale tall: OECD (2024) ODA levels in 2023. Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/ODA-summary-2023.pdf>
- 135 Parisavtalen etablerer at klimafinansiering skal representere en progresjon utover tidligere innsats. Ad-disjonalitetsprinsippet utdypes på s. 11 her: <https://www.kirkensnodhjelp.no/contentassets/c1403acd-5da84d39a120090004899173/2022-klimanotat-rettet-1-final-til-nett.pdf>
- 136 SLUG, nettverk for rettferdig gjeldspolitikk. Gjeld på 1-2-3. Hentet fra: <https://www.slettgjelda.no/gjeld-pa-1-2-3>
- 137 Oxfam (2023) Climate Finance Shadow report 2023. Hentet fra: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621500/bp-climate-finance-shadow-report-050623-summ-en.pdf;jsessionid=706AF75FBA19E22E5234B9B-6F3822619?sequence=2>
- 138 International Monetary Fund (2019) Building Resilience in Developing Countries Vulnerable to Large Natural Disasters. Hentet fra: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2019/06/24/Building-Resilience-in-Developing-Countries-Vulnerable-to-Large-Natural-Disasters-4702>
- 139 The Guardian (2024) Debt payments by countries most vulnerable to climate crisis soar. Hentet fra: <https://www.theguardian.com/world/article/2024/jun/03/debt-payments-by-countries-most-vulnerable-to-climate-crisis-soar>
- 140 Development finance international (2023) 29 November - New Debt service watch briefing: The debt crisis is putting climate adaptation spending out of reach. Hentet fra: <https://www.development-finance.org/en/news/832-debt-service-watch>
- 141 Oxfam (2023) Climate Finance Shadow report 2023. Hentet fra: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621500/bp-climate-finance-shadow-report-050623-summ-en.pdf;jsessionid=706AF75FBA19E22E5234B9B-6F3822619?sequence=2>
- 142 Oxfam (2022) True value of climate finance is a third of what developed countries report. Hentet fra: <https://www.oxfam.org/en/press-releases/true-value-climate-finance-third-what-developed-countries-report-oxfam>
- 143 Fanning and Hickel (2023) Compensation for atmospheric appropriation. Hentet fra: <https://www.nature.com/articles/s41893-023-01130-8>
- 144 Ibid
- 145 Alex Cobham
- 146 O'Hare, B et al (2020) 'Government Revenue and Child and Maternal Mortality' Hentet fra: <file:///C:/Users/amss/Downloads/s11079-020-09597-0.pdf>
- 147 Skatt for utvikling. Hentet fra: [Skatt for utvikling \(norad.no\)](https://www.norad.no/)
- 148 Global Solidarity Levies Task Force. Climate and development action requires political will and financial support. Hentet fra: <https://internationaltaxtaskforce.org/>
- 149 Tax Justice Network (2023). Hentet fra: <https://taxjustice.net/2023/07/25/why-the-world-needs-un-leadership-on-global-tax-policy/>
- 150 Energy Profits. Big oil profit during Bonn Climate Change Conference 2024. Hentet fra: <https://energy-profits.org/>
- 151 Songwe V, Stern N, Bhattacharya A (2022) Finance for climate action: Scaling up investment for climate and development. London: Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment, London School of Economics and Political Science. Access at: [IHLEG-Finance-for-Climate-Action-1.pdf \(lse.ac.uk\)](https://www.lse.ac.uk/ILLEG-Finance-for-Climate-Action-1.pdf)
- 152 The Guardian (2024) Taxing big fossil fuel firms 'could raise 900 bn dollar in climate finance by 2030' Hentet fra: <https://www.theguardian.com/environment/2024/apr/29/taxing-big-fossil-fuel-firms-raise-billions-climate-finance>

- 153 Ayres and Shalal in Reuters (2024) Brazil's proposal to tax super-rich gains momentum amid G20, next steps in July. Hentet fra: <https://www.reuters.com/world/americas/brazil-sees-proposal-tax-super-rich-gaining-momentum-will-seek-g20-declaration-2024-04-17/>
- 154 Oil Change International (2024) Shifting and unlocking public finance for a fair fossil fuel phase-out.
- 155 Ayres and Shalal in Reuters (2024) Brazil's proposal to tax super-rich gains momentum amid G20, next steps in July. Hentet fra: <https://www.reuters.com/world/americas/brazil-sees-proposal-tax-super-rich-gaining-momentum-will-seek-g20-declaration-2024-04-17/>
- 156 Revised GHG reduction strategy for global shipping adopted (7. juli 2023), International Maritime Organization <https://www.imo.org/en/MediaCentre/PressBriefings/pages/Revised-GHG-reduction-strategy-for-global-shipping-adopted.aspx>
- Climate Change News (2024), *How to hold shipping financially accountable for its climate impacts*, <https://www.climatechange-news.com/2024/03/05/how-to-hold-shipping-emissions-financially-accountable-for-its-climate-impacts/>
- 157 World Bank Group (2022) Carbon Revenues from International Shipping: Enabling an effective and equitable energy transition. Hentet fra: <https://www.worldbank.org/en/topic/transport/publication/carbon-revenues-from-international-shipping>
- 158 Climate home news (2024) Developing countries suggest rich nations tax arms, fashion and tech firms for climate. Hentet fra: <https://www.climatechangenews.com/2024/06/06/developing-countries-suggest-rich-nations-tax-arms-fashion-and-tech-firms-for-climate/>
- 159 World Bank/IMF (2023) Financing the \$27.4 trillion gap in social and climate spending in low- and middle-income countries to 2030. Hentet fra: <https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/2023-04/Methodology%20Note%28English%29.pdf>
- 160 R. Alkoussa, "Climate change damage could cost \$38 trillion per year by 2050, study finds," Reuters, April 17, 2024, <https://www.reuters.com/business/environment/climate-change-damage-could-cost-38-trillion-per-year-by-2050-study-finds-2024-04-17>
- 161 Climate Policy Initiative skriver samtidig at dette mest sannsynlig er et veldig konservativt estimat, som ikke omfatter eiendeler som mister verdi når prosjekter må avsluttes (stranded assets)
- 162 Climate Policy Initiative (2023) Global Landscape of Climate Finance 2023. Hentet fra: <https://www.climatepolicyinitiative.org/publication/global-landscape-of-climate-finance-2023/>
- 163 Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf, s. 30-35
- 164 Sending-utvalget foreslår en tydeligere inndeling av norsk utviklingsinvestering, blant annet for å hindre en utvanning av bistanden. Kategori 1: Fattigdomsreducerende tiltak og nødhjelp, Kategori 2: globale fellesgoder og Kategori 3: mobilisering av privat kapital. Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf, s. 94-96
- 165 Et utvalg nedsatt av de seks store humanitære organisasjonene i Norge, ledet av Vidar Helgesen (2023).
- 166 Kirkens Nødhjelp (2023) Hvis ikke Norge, hvem? Hentet fra: <https://www.kirkensnodhjelp.no/contentassets/7e3a4a5f7b-f14cbea5ae29578e76a672/hvis-ikke-norgehvem.pdf>
- 167 I statsbudsjettet for 2024 ble en garantiordning vedtatt. Regjeringen (2023) Meld. St. 1 (2023-2024). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-1-20232024/id2998356/>
- 168 I budsjettenigheten om revidert nasjonalbudsjett for 2024 ble garantiordningen utsatt, blant annet for å prioritere penger til flyktningutgifter i Norge og til humanitær nødhjelp til Gaza. Regjeringen (2024) Meld. St. 2 (2023-2024) Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-2-20232024/id3038994/>
- 169 OECD, Paris Declaration and Accra Agenda for Action. Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm>
- 170 Kapoor, Sony (2019) Billions to Trillions - a reality check. Hentet fra: https://www.stampoutpoverty.org/live2019/wp-content/uploads/2019/05/Billions_to_trillions_web.pdf
- 171 Det er viktig å understreke at tradisjonell bistand har mange elementer av privat sektor i seg. Varer kjøpes inn fra selskap, ofte med lokalt innhold. Kontantbistand (cashtransfers) blir stadig mer vanlig. Og, det er mye bistand som har til hensikt å støtte utviklingen av små- og mellomstore bedrifter.
- 172 Kirkens Nødhjelp (2023) Hvis ikke Norge, hvem? Hentet fra: <https://www.kirkensnodhjelp.no/contentassets/7e3a4a5f7b-f14cbea5ae29578e76a672/hvis-ikke-norgehvem.pdf>
- 173 Norges Bank Investment Management (2024) Høyeste kroneavkastning noensinne. Hentet fra <https://www.nbim.no/no/oljefondet/nyheter/2024/hoyeste-kroneavkastning-noensinne>
- 174 Kirkens Nødhjelp (2023) Hvis ikke Norge, hvem? Hentet fra: <https://www.kirkensnodhjelp.no/contentassets/7e3a4a5f7b-f14cbea5ae29578e76a672/hvis-ikke-norgehvem.pdf>

Kirkens Nødhjelp samarbeider med lokale partnere i over 30 land for å redde liv, bekjempe fattigdom og styrke lokalsamfunn.

Målet er å bygge fred, motvirke klimakrise og endre urettferdige strukturer som hindrer utvikling. Vi jobber for rent vann og gode sanitære forhold, matsikkerhet, økonomisk utvikling, og bekjempe vold mot kvinner.

Kirker i Norge har gitt oss dette oppdraget - for å verne om skaperverket og menneskelig verdighet.

Sammen for en rettferdig verden!

kirkensnodhjelp.no

E-post: nca-oslo@nca.no

Telefon: 22 09 27 00

Besøksdresse: Bernhard Getz' gate 3, 0165 Oslo

Postadresse: Postboks 7100 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Kontonummer: 1594 22 87248

KIRKENS NØDHJELP
actalliance